

DHK - Geografija

Per III

B 21

GEOGR. OBZORNIK

/2001 3

91

49600006735,3

COBISS

UNIVERZA V LJUBLJANI - FF

LETO 2001 LETNIK 48

3

**GEOGRAFSKI
OBZORNIK**

GEOGRAFSKI OBZORNIK**Strokovna revija za popularizacijo geografije**

Založnik Zveza geografskih
društev Slovenije

Naslov Aškerčeva 2
1000 Ljubljana
Slovenija

Glavni, odgovorni in tehnični urednik Dejan Cigale

Uredniški odbor Valentina Brečko, Karmen Cunder, Drago Kladnik,
Miha Pavšek, Tatjana Resnik Planinc, Maja Topole, Ana Vovk Korže

Upravnik Damir Josipovič

Prelom SYNCOMP

Tiskar Collegium Graphicum

Izhajanje Četrletno Quarterly

Finančna podpora Ministrstvo za
šolstvo in šport Ministry of
Education and Sports

Cena 510,00 SIT 4,00 USD

Žiro račun APP
50100-678-44109 Nova Ljubljanska banka
50100-620-133 7383-20885/0

GEOGRAPHIC HORIZON**Professional Review for Popularization of Geography**

Association of the Geographical
Societies of Slovenia Publisher

Address

Chief, Responsible and Technical Editor

Editorial Board

Administrator

Typesetting

Printer

Frequency

Financial Support

Price

Bank Account

STROKOVNI ČLANKI

3

PROFESSIONAL ARTICLES

- Ana Vovk Korže
Nastanek in nekatere značilnosti slanih prsti 3 The origin and some characteristics of salty soils
- Jasmina Bedrač
Toplotni otok Ptuja 7 The heat island of Ptuj
- Tina Bilban in Nilvesa Fajič
Koroški Slovenci nekoč in danes 14 Carinthian Slovenians in times past and present
- Jurij Senegačnik
Nastanek geografskega učbenika 19 Preparing a geography textbook
- Igor Fabjan
Andora – država v osrčju Pirenejev 23 Andorra – the state in the heart of Pyrenees

DOGODKI, OCENE, DRUŠTVA

29

EVENTS, REVIEWS, SOCIETIES

Vsak avtor je v celoti odgovoren za prispevek.

. Each author is fully responsible for the task.

NASLOVNICA**FRONT PAGE**

Po gorski pokrajini Andore je raztresenih več ledeniških jezer
(foto: Igor Fabjan).

Many glacier lakes are scattered throughout the mountainous
landscape of Andorra (photo: Igor Fabjan).

NASTANEK IN NEKATERE ZNAČILNOSTI SLANIH PRSTI

Ana Vovk Korže

UDK: 911.2:631.4; COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Nastanek in nekatere značilnosti slanih prsti

V prispevku so prikazane značilnosti slanih prsti in njihov nastanek. Zmotno je misliti, da so slane prsti samo na območjih z aridno klimo. Najdemo jih tudi v Sloveniji ter v sosednjih državah. V subtropskih območjih so vzroki za nastanek slanih prsti tudi bližina morja, majhna količina padavin in visoka evapotranspiracija, specifična matična osnova ter posegi v vodni režim. Zaradi širjenja površin s slanimi prsti se upravičeno lahko vprašamo, ali so slane prsti okoljski problem ali pa so zaradi svojstvenih značilnosti pomembno rastišče halofitne vegetacije.

KLJUČNE BESEDE

halomorfne prsti, solod, solonec, solončak, halofitna vegetacija, Tunizija, Nežidersko jezero

ABSTRACT

The origin and some characteristics of salty soils

The paper presents the features of salty soils and their origin. It is erroneous to believe that salty soils occur only in the areas with arid climate. They can also be found in Slovenia and the neighbouring countries. The proximity of a sea, low precipitation and high evapotranspiration, specific parent material, and interventions into water regime also contribute, besides insufficient precipitation and high evapotranspiration, to the origin of salty soils in sub-tropic areas. Because the areas of salty soils are spreading, it is reasonable to raise a question, whether salty soils represent an environmental problem or they are important growing areas for halophytes.

KEY WORDS

halomorphic soils, soloth, solonetz, solonchak, halophytes, Tunis, Neusiedler see

AVTORICA

Ana Vovk Korže

Naziv: doc. dr., prof. geografije in zgodovine
 Naslov: Oddelek za geografijo, Pedagoška fakulteta, Koroška c. 160, 2000 Maribor
 Telefon: +386 (0)2 22 93 647
 Faks: +386 (0)2 218 180
 E-pošta: ana.vovk@uni-mb.si

Opredelitev in nastanek slanih prsti.

Po definiciji (7) nastanejo slane prsti v semiaridnih in aridnih klimatskih območjih v kotanjstih površinskih oblikah, v katerih se zaradi močnega izhlapevanja talne vode na površju izloča sol. Vodni krogotok namreč bogatijo različne soli, zlasti kloridi in sulfati natrija, magnezija in kalija, kakor tudi karbonati natrija in magnezija. Glede na vrsto soli in njihovo koncentracijo v prsti ločimo tri tipe slanih prsti, to so solončaki, solonci in solodi. Slane prsti z nižjo koncentracijo soli imenujemo alkalne prsti.

Na obsežnih območjih v tropskem, subtropskem in zmernem pasu pade zelo malo padavin, zato deževnica redko pronica skozi prst. Lahko topne soli, ki nastajajo pri preperevanju kamnin, se tako kopičijo v prsti. Zato je za slane prsti značilno, da imajo povišano koncentracijo elektrolitov soli, kar se kaže na sorbitivnem kompleksu kot visok delež Na^+ , Ca^+ , Mg^+ in K^+ ionov. Zaradi povišane koncentracije soli so slane prsti slabo rodovitne, v izjemnih razmerah popolnoma nerodovitne.

Po nastanku razvrščamo slane prsti v dve osnovni skupini: primarno in sekundarno slane prsti. Primarno slane prsti nastajajo zaradi vpliva podtalne vode, pri čemer se v prsteh poveča delež topljivih soli. Nastajajo v aridnih območjih, kjer zaradi kapilarnega dviga talna voda napolni pore in izhlapeva v ozračje. V semihumidnih območjih slane prsti nastajajo na specifičnih matičnih osnovah. V panonskem območju so npr. plasti terciarnih sedimentnih kamnin, kjer nastaja slana prst (3). V humidnem območju slane prsti nastajajo na območjih, kjer kamnine z vsebnostjo soli obogatijo podtalno vodo in ta vpliva na kemizem nastajanja slanih prsti. Tudi na morskih obalah nastajajo pod vplivom morske vode slane prsti.

V semiaridnih območjih se zaradi umetnega dviga podtalnice kot posledice umetnega namakanja pojavijo tudi sekundarno slane prsti. Pri tem se prvotno neslane prsti obogatijo s soljo iz podtalne vode in jih zato imenujemo sekundarno slane prsti. Takšne razmere so v osrednjem delu Iraka, v pakistanski ravnini reke Ind in v sušnih območjih ZDA, kjer kmetijske površine intenzivno umetno namakajo.

Tudi v vodoprepustnih prodih in peskih se voda dviga na površje po kapilarah in dokler je kapilarni dvig učinkovit, se vrši hitro zaslanjevanje prsti (7).

Po ruski klasifikaciji spadajo slane prsti v skupino soloncev in travno-stepno kostonjevih prsti, po ameriški klasifikaciji pa so opredeljene kot red intraconalnih prsti, podred halomorfnih (slanih in alkalnih) prsti v suhih predelih in na obalnih nanosih (5). Schutz uvršča solončake in solonce med tipe prsti, ki so opredeljeni na svetovni pedološki karti in se pojavljajo razmeroma pogosto na zemeljski površini. Po angloameriškem klasifikacijskem sistemu spadajo med aridosole, po nemškem klasifikacijskem sistemu pa med slane prsti in bele alkalne prsti. Slednji jih opisuje kot prsti z visokim deležem topljivih soli. Solonci spadajo z iluvialnim glejnim horizontom med alkalne črne prsti. Po slovenski, FAO in UNESCO klasifikaciji so slane prsti vključene v 3. oddelek (halomorfne ali slane prsti), vključujejo pa tiste prsti, v katerih se v večji meri nahajajo razne soli (NaCl_2 , CaSO_2) (2).

Značilnosti posameznih tipov slanih prsti. Solodi ali svetle stepne prsti (tudi izprane stepne prsti ali zaslanjeni podzoli) nastajajo zaradi upada gladine podtalne vode. Po nastanku so razvojna stopnja solončakov in soloncev, ki so bogati z natrijevimi solmi. So rahlo kisli z izrazitim humusnim horizontom. Zasičenost prsti z natrijem je v spodnjem delu profila pod 7 % (7). Pod A_h horizontom leži svetlejši in s humusom revnejši E horizont z znaki

Slika 1: Slane prsti na območju opuščenih solin pri Sečovljah so nastale zaradi koncentracije soli v morski vodi. Razpoznamo jih po značilni lističasti strukturi in halofitni vegetaciji (foto: Ana Vovk Korže).

pseudooglejevanja, zato je označen z E/g. B horizont pod njim je bogat z glino in ima prizmatično strukturo, zato ga označujejo B_g/g . Matična podlaga je karbonatna in po večini oglejena. V prsti prevladuje premikanje pronicajoče vode v zgornji horizont zaradi kapilarnega dviga, pri čemer prihaja do delnega izpiranja karbonatov, glin in humusa v obliki Na-humotov. Dinamika nastajanja solodov je sicer podobna izpiranju, a nima s podzoljevanjem nič skupnega.

Solonci ali črne alkalne prsti nastajajo pod vplivom podtalne vode v semihumidnem in semiaridnem območju pri visoki vsebnosti natrija. Zaporedje horizontov je A_h/E , nato $B_{1,na}$ ter G_o-G_r . Delež soli je v soloncu v horizontih nad nivojem podtalne vode nižji. Zasičenost z natrijem dosega 90 % in povzroča peptizacijo ter odlaganje humusnih snovi in mineralov glin v spodnji B horizont, ki je zato temen, z oznakami $B_{1,na}$ (3). Solonci so pogosto bogati z glino, zato se pojavlja stebrasta oblika strukturnih skupkov. V zgornji plasti zaradi intenzivne poraščenosti prsti z vegetacijo nastaja bogat humusni horizont. Globoki A horizont je temen, vsebuje veliko organskih snovi in ima značilnosti barjanskega horizonta, zato mu pripišemo oznako A_h/E . Ker natrij ni prisoten v zgornji plasti prsti, uspeva na njem bujnejša vegetacija, ki prispeva organsko snov. Natrij je vezan na sorbitivnem kompleksu (okoli 15 %), lahko pa doseže tudi 90 % (7). Zgornji horizont vsebuje več peska in je vodoprepusten, natrijevi humati pa se odlagajo v srednji plasti prsti. Dinamika nastajanja solonca je pogojena z vplivi podtalne vode, ki dvakrat letno sega do humusnega horizonta. Ta povzroči anaerobne procese med trajanjem visokega nivoja vode. Solonci kažejo znake prehoda k solončakom in solodom. Z upadom vsebnosti natrijevih ionov se solonci razvijejo v smeri barij, glejev ali oglejenih črnozjomov.

Ime **solončaki** izhaja iz ruske besede *szik*, to je sol, *tscak* pa po tatarsko pomeni veliko. Gre torej za prsti z visoko vsebnostjo soli. Imenujemo jih tudi bele alkalne prsti. A horizont namreč vsebuje malo organskih snovi, kar se odraža v njihovi svetli obarvanosti. Solončaki

Slika 2: Lističasta struktura je posledica horizontalnega povezovanja strukturnih skupkov zaradi večjega deleža soli v zgornji plasti prsti (foto: Ana Vovk Korže).

se razvijejo v tropskih območjih, v kotanjah z visokim nivojem podtalne vode. Voda pogosto sega do površja, ali pa je to celo poplavljeno. Visok delež gline ovira nastajanje humusa. Natrijevi humati nastajajo le v vlažnem obdobju, v suhem pa se na površini izloča sol, ki tvori debelo slano skorjo. Zaradi velikega izhlapevanja vode prihaja do kapilarnega dviga podtalne vode, ki obogati prsti z različnimi solmi v različnem razmerju (NaCl , Na_2SO_4 – gips, Na_2CO_3 , MgSO_4 , CaSO_4 in CaCO_3). V zgornjih horizontih je koncentracija soli pod 0,3 % in na površju nastaja slana skorja. Te prsti so alkalne s pH do 8,5 in kažejo izrazito strukturno zgradbo. Znotraj tipa prsti solončak poznamo več variant prsti. Slani horizont lahko popolnoma manjka, kadar je prekrit z glinastimi sedimenti ali plastjo peska. Sol se takrat izloča znotraj A horizonta. Kubiena je take prsti imenoval kriptosolončaki (3). Kadar glina in pesek na debelo prekrijeta slani horizont, je vegetacija gostejša in A horizont je bogatejši s humusom. Takšne prsti že spadajo k soloncem. Za razvoj solončaka je pomembno zastajanje vode in podnebje z dolgimi suhimi obdobji. Večji delež gline v zgornjih horizontih omogoča premikanje pronicajoče vode in izpiranje natrijevih humatov v globlje plasti. Do nastanka B horizonta zato ne pride. Zgradba profila je A_{sa} do globine 40 cm in nato $C_{g,sa}$. Nastajanje humusa je zaradi skromne vegetacijske odeje počasno. Visok delež soli onemogoča rastlinam

črpanje vode, zato solončake pokriva izrazito halofitna vegetacija. Halofiti kažejo, čeprav uspevajo na semiterestičnih prsteh, prilagoditev na sušno rastišče z mesnatimi in močno zreduciranimi listi.

Chott el Jerid – območje slanih prsti v Tuniziji. Slano glinaste prsti na območju šotov spadajo med halomorfnе prsti. Slana skorja se pojavlja na izsušenih šotih in sebkah osrednje južne Tunizije. Depresija Chot el Jerid je pokrita s slanimi prstmi tipa solončak. Zaradi lističaste strukture in izločene soli na površini so te prsti trde in zbite. Pod 10 cm globine se pojavi plast črne gline z večjo prostornino por in slabo prepustnostjo za vodo, nad njo pa je svetlejša plast z večjim deležem peska, ki je bolj prepustna za vodo. Prst je alkalna in karbonatna ter vsebuje do 20 % vode (6).

Slane prsti v Avstriji in na Madžarskem. Poseben pomen za nastanek slanih prsti na območju Nežiderskega jezera ima glinasto meljasta in drobno peščena kompaktna plast sedimentov, ki je bogata s kalcijem. Nastala je v pleistocenu. Iz nje se izloča sol v prsti, ki na njej nastajajo. V okolici Nežiderskega jezera (Neusiedler See) so na sedimentni plasti nastale prsti tipa solončak, na mestih, kjer ga prekriva tanka plast peska, so nastali solonci, na mestih z globoko plastjo peska (od 15 do 30 cm) pa solodi. Solončaki so v Avstriji in na Madžarskem debeli le nekaj mm in ne oblikujejo slane-

Slika 3: Solodi v osrednji Tuniziji na površini nimajo soli. Občasno se nivo talne vode dvigne in jih preplavi, takrat se oblikuje tanka slana skorja (foto: Ana Vovk Korže).

Slika 4: Solončak v Tuniziji na območju Chott el Jerida spoznamo po belih sledovih soli (foto: Ana Vovk Korže).

ga horizonta. Na peščenih nanosih z več kot 50 cm debeline, v katerih humusnega dela profila vpliv podtalne vode ne doseže, nastanejo črnozjomi (3). V globljih kotanjah ob Nežiderskem jezeru že učinkuje sladka podtalna voda in slane prsti ne nastanejo.

Čprav je v semiaridnih klimatskih območjih nevarnost sekundarnega zaslanjevanja prsti manjša kot v aridnih območjih, najdemo sekundarno slane prsti tudi v Avstriji. To so predvsem s soljo bogati črnozjomi. Take prsti so na območju porečja Leithe v severni Gradiščanski, kjer so zaradi umetnega dviga višine vode reke Leithe s pritoki sekundarno razširjene vlažne površine. Črnozjomi na puhlici so se zaradi zastajajoče vode zamočvirili in se obogatili z Na in Mg ioni. Razvil se je A-B_h horizont, podobno kot v soloncu, z jasno izraženo prizmatično strukturo, na površini agregatov pa so črno modre prevleke iz humusnih koloidov.

V spodnji Avstriji okoli Weinviertla, kjer so odložene debele plasti puhlice, vsebujejo prsti visok delež gipsa (Ca sulfata) in Mg sulfata, ker so nastale na terciarnem laporju in primarno vsebujejo visok delež žvepla.

Pomen slanih prsti. Slane prsti so življenjski prostor za halofitno vegetacijo, ki se je prilagodila povišanim koncentracijam soli. Osolnik, obmorska nebina in ozkolistna nokota sodijo med rastline, ki uspevajo na prsteh z veliko vsebnostjo Na, Mg in Ca kloridov, kar-

bonatov in sulfatov. Nekateri halofiti ob pomoči posebnih žlez izločajo zelo koncentrirano raztopino natrijevega klorida. Halofiti so zelo razširjeni tudi ob morjih in v onesnaženih vodah.

Zaradi vse večjega onesnaževanja z različnimi emisijami in zaslanjenosti prsti se območja, na katerih živijo halofiti, stalno povečujejo. Tako se odpira vprašanje pomena slanih prsti za določeno območje. V Tuniziji so slane prsti velika ovira za kmetijsko rabo zemljišč in pomenijo okoljski problem spričo hitrega širjenja puščav z juga proti severu. Na območju Nežiderskega jezera pa slane prsti omogočajo rast redkim vrstam oziroma specifični vegetaciji. Z naraščanjem onesnaženosti okolja se povečujejo površine s slanimi prstmi tako v aridnih kot v humidnih območjih. Poznavanje pomena slanih prsti za določeno pokrajino zato postaja tudi naloga geografov.

1. Hluszyk, H., Stankiewicz, A. 1998: *Slovar ekologije*. DZS. Ljubljana.
2. Lovrenčak, F. 1994: *Pedogeografija*. Filozofska fakulteta. Ljubljana.
3. Palkovits, T. 2000: *Nationalpark Neusiedler See – Seewinkel unter besonderer Berücksichtigung der Salzboden im Nationalparkgebiet*. *Geographisches Jahrbuch Burgenland*. Vereinigung Burgenlandischer Geographen.
4. Rowell, David L. 1997: *Bodenkunde: Untersuchungsmethoden und ihre Anwendungen*. Springer Verlag.
5. Schutz, J. 1995: *Soils. The Ecozones of the World. The Ecological Divisions of the Geosphere*. Springer Verlag.
6. Vovk Korže, A. 1996: *Prsti v Tuniziji. Geografske značilnosti Tunizije*. Filozofska fakulteta. Ljubljana.
7. *Wörterbuch Allgemeine Geographie*. Diercke Deutscher Taschenbuch Verlag. Westermann, 1997.

TOPLOTNI OTOK PTUJA

Jasmina Bedrač

UDK: 911.2:551.58(497.4 »Ptuj«)
COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Toplotni otok Ptuja

Prispevek je povzetek dela diplomske naloge z naslovom Mestna klima Ptuja. Razlika v temperaturi med mestom in okolico se kaže kot toplotni otok, saj je mesto glede na okolico toplejše. Izrazitost in oblika toplotnega otoka se tekom dneva spreminjata, odvisni pa sta tudi od vremenskih tipov. Toplotni otok je najizrazitejši v starem mestnem središču, ki je najgosteje pozidano območje mesta.

KLJUČNE BESEDE

klimatogeografija, mestna klima toplotni otok, temperatura zraka, Ptuj

ABSTRACT

The heat island of Ptuj

The article is a summary of the part of the graduation thesis entitled The heat island of Ptuj. The differences in temperature between the city and the surroundings can be observed as the heat island, because the city is warmer than surroundings. The intensity and the shape of the heat island change during the day; they depend also on the weather types. The heat island is the most expressive in the old city centre, where density of buildings is the highest within the town.

KEY WORDS

climatology, city climate, heat island, air temperature, Ptuj

AVTORICA

Jasmina Bedrač

Naziv: prof. geografije in zgodovine
Naslov: Veljka Vlahoviča 53, 2000 Maribor,
Slovenija
Telefon: +386 (0)2 47 12 802
E-pošta: jasmინabedrac@hotmail.com

Uvod. Ptuj, eno najstarejših slovenskih mest, se ponaša že s poselitvijo v mlajši kamelni dobi. Vzrok temu gre iskati v njegovi naravni in strateški legi. Stoji namreč ob prehodu prek Drave, na stičišču Slovenskih goric na severu ter Dravskega in Ptujkega polja na jugu, ki ju z južne strani obroblija Haloze. Lega pod gričem je Ptujju zagotavljala varnost, hkrati pa mu je omogočala dobro povezanost s Panonsko nižino na eni strani in z območjema zdajšnjih Italije in Avstrije na drugi. Prvim naseljencem so sledili Rimljani, Franki, Langobardi in končno Slovani. Pod Grajskim gričem se je razvil srednjeveški Ptuj, ki so ga listine že leta 910 omenjale kot »civitas«, mesto. Poselitev na območju današnjega Ptuja je za naravno okolje pomenila precejšnje spremembe, ki jih je mogoče zaznati tudi v mikroklimatskih razmerah oziroma v višjih zračnih temperaturah urbanega središča Ptuja kot v agrarni okolici (1).

Metode dela. Ugotoviti, ali v nekem mestu obstaja toplotni otok ter kakšna je njegova oblika in izrazitost, je mogoče z ustrežno izbiro merilnih točk znotraj mesta in v njegovi bližnji okolici, kjer se ob določenih urah izmerijo temperature zraka. Opravljenih je bilo 35 meritev ob 6. uri zjutraj in štiri celodnevne meritve, pri katerih je bila temperatura merjena vsake štiri ure. S tem je bilo mogoče spremljati, kaj se dogaja s toplotnim otokom tekom dneva.

Vzroki za nastanek toplotnega otoka in njegove značilnosti. Zrak se segreva predvsem od tal, zato je njegova temperatura odvisna od količine energije sevanja, ki se spreminja glede na jakost sončnih žarkov, vpadni kot, trajanje obsevanja, vpojnost, odbojnost in prepustnost zemeljskega površja ter atmosfere (2). To velja za temperaturo zraka na splošno, za zračno temperaturo v mestih oziroma za nastanek mestne klime pa so pomembni tudi naslednji geografski dejavniki, ki se od mesta do mesta razlikujejo:

- **Namembnost zemljišč.** Pomembno je ločevati obdelovalna zemljišča ter vodne in komunalne površine od prometnic in zemljišč, namenjenih industriji, storitvam, oskrbi in stanovanjem, saj imajo pozidana zemljišč

ča večjo sposobnost kopičenja in zadrževanja sončne energije.

- **Gostota prebivalstva.** Delovna hipoteza je bila, da je največja gostota prebivalstva na Ptujju tam, kjer je stanovanjsko območje najobsežnejše, to je na levem bregu Drave, zahodno od železnice.
- **Relief.** Poleg nadmorske višine so za temperaturo zraka na Ptujju pomembne vbočene in izbočene reliefne oblike ter bližina obsežnega akumulacijskega jezera. V vbočenih reliefnih oblikah se zaradi težnosti kopiči hladnejši zrak. To povzroča nižje minimalne temperature, večji temperaturni razpon in pogostejše pojavljanje slane in megle, kar vpliva na zmanjšano vidljivost ter manjšo vetrovnost. Za izbočene reliefne oblike so značilni višja minimalna temperatura, manjši temperaturni razpon, redkejše pojavljanje slane in megle ter boljša prevetrenost z močnejšimi vetrovi (2). Med izbočenimi reliefnimi oblikami sta v mestu najbolj izstopajoči Grajski grič in Panorama, med vbočenimi pa velja izdvojiti območje med Grajskim gričem in Panoramo, širše območje tržnice in območje obrtne cone v Rogoznici. Bližina večjega vodnega telesa učinkuje na temperaturo zraka blažilno, saj se voda segreva in ohlaja počasneje od zraka. Tako se zrak nad vodno gladino tekom dneva segreje manj kot okoliški zrak, ponoči pa se tudi manj ohladi (zrak se neposredno od Sonca le malo segreva, segreva se predvsem od podlage). Zato so dnevna kolebanja tempe-

Slika 1: Pogled z Grajskega griča proti jugovzhodu Ptujja, na območje s primarnim maksimumom zračnih temperatur (foto: Igor Barton).

rate zraka nad vodnimi telesi manjša kot nad kopnim (2, 4, 7).

- **Onesnaževalci:** industrija, promet, gospodinjstva in tudi kmetijstvo.

Podrobnejši pregled geografskih dejavnikov nas opozori predvsem na naslednje modifikatorje zračne temperature:

- sestava zraka z večjim deležem ozona in ogljikovega dioksida, ki vpliva na večjo vpojnost ozračja za dolgovalovno sevanje,
- gradbeni material, ki ima večjo sposobnost kopičenja in zadrževanja energije,
- antropogeno proizvedena toplota zaradi industrije, prometa, kurišč,
- spremembe v kroženju zraka, nastale kot posledica razčlenjenosti površja,
- zmanjšanje evapotranspiracije zaradi manjše površine poraslih zemljišč ter hitrejšega odtoka vode.

Za vsem tem se seveda skriva vloga človeka, posledica pa je nastanek mestnega toplotnega otoka, ki s svojo višjo zračno temperaturo izstopa iz hladnejše okolice (3).

Izraz toplotni otok izhaja iz podobnosti med potekom izoterm nad mestom in nad majhnim, osamljenim otokom sredi oceana. Za obe okoliži je značilno, da izoterme potekajo tesno druga ob drugi, kar pomeni, da temperatura od obrobja proti središču narašča (4). Razdalja med izotermami nad mestom ni enakomerna, kar kaže na različno gostoto prebivalstva in različno rabo tal ter tudi na reliefno razgibanost mesta. Dogaja se tudi, da ima mesto več središč s povečano zračno temperaturo in več medsebojno ločenih območij z nižjo temperaturo. Zaradi tega se oblika in intenzivnost toplotnega otoka od mesta do mesta razlikujeta (5).

Tekom jasnega, brezvetrnega dneva začne temperatura v mestu in njegovi okolici naraščati takoj po sončnem vzhodu. Mesto čez dan kopiči toploto zlasti v zgradbah, cestah in pločnikih. Njihova toplotna kapaciteta je večja od toplotne kapacitete njive, travnika ali gozda. Po sončnem zahodu se začne okolica mesta hitreje ohlajati kot mesto samo. Mesto namreč začne sproščati toploto, ki jo je čez dan nako-pičilo, zato se zrak v mestih ne ohlaja tako hitro kot v njihovi okolici. Največja temperaturna raz-

Slika 2: Pogled z Grajskega griča proti severozahodu Ptuja, na območje s primarnim minimumom zračnih temperatur (foto: Igor Barton).

lika med mestom in okolico se pojavi nekaj ur po sončnem zahodu, nakar se razlika proti jutru zmanjšuje (6). Pomembni dejavniki izrazitosti toplotnega otoka so promet, industrija, obrtne dejavnosti ter seveda sama gospodinjstva, ki ne vplivajo samo na temperaturo zraka, ampak tudi na njegovo onesnaženost. Temperaturno spreminjanje tekom dneva se razlikuje glede na letni čas (pozimi je antropogeni vnos energije večji kot poleti). Razlikuje se tudi glede na vremenske razmere; razlike v temperaturi med mestom in okolico so manjše, če je nebo oblačno in če piha močnejši veter (s hitrostjo večjo od 5 do 6 m/s). Iz tega je mogoče sklepati, da na mestni toplotni otok odločilno vplivajo vremenski tipi (4, 3).

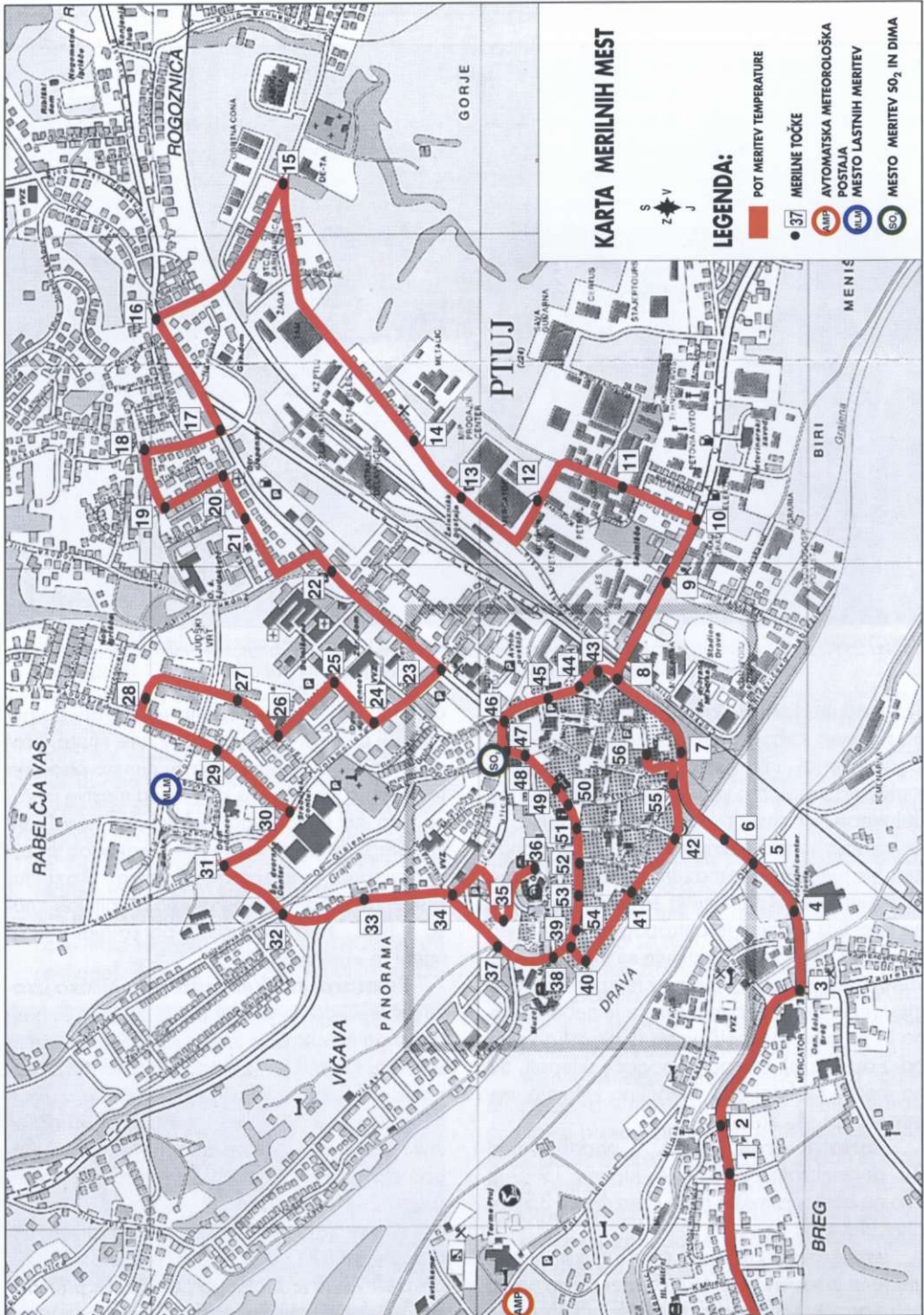
Toplotni otok Ptuja. V obdobju med 24. decembrom 1998 in 26. junijem 1999 je bilo na območju mesta Ptuja opravljenih 35 meritev (slika 3).

Temperatura zraka ob 6. uri zjutraj je bila merjena tako, da je bil termometer privezan na anteno avtomobila, na izbranih točkah pa je bila odčitana temperatura. Pri tem je potrebno

omeniti, da je na izmerjeno temperaturo vplival tudi promet, saj je okrog 6. ure zjutraj prometna gostota nadpovprečna. Zimsko obdobje in zgodnja jutranja ura sta bila za meritve izbrana zato, ker je ponavadi toplotni otok takrat najizrazitejši. Iz povprečja vseh meritev ob 6. uri je razvidno, je temperaturni prerez skozi Ptuj precej razgiban. Temperaturna amplituda znaša $1,8^{\circ}\text{C}$, zelo izstopajoči pa so tudi maksimumi in minimumi.

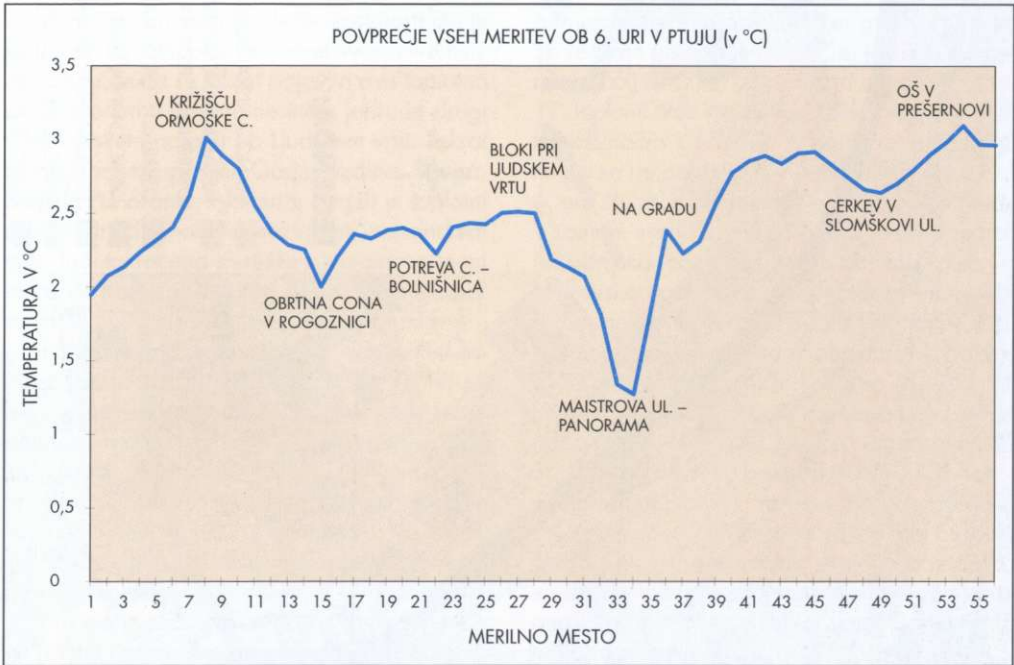
Primarni maksimum sicer ni tako izrazit kot sekundarni, vendar je višji za $0,1^{\circ}\text{C}$. Najdemo ga na območju Prešernove ulice v samem središču Ptuja, kjer je gostota pozidave izredno velika. Prešernova ulica je na območju reliefne vbočenosti, je na višji nadmorski višini kot z njo skoraj vzporedna Dravska ulica neposredno ob Dravi in ima mešano stanovanjsko ter oskrbno-storitveno vlogo, kar povečuje antropogeno proizvodnjo toplote in zagotavlja njeno večje kopičenje. Pri vrednotenjih se ne sme prezreti vloge termalnega pasu, ki se pričinja od 15 do 40 metrov nad dolinskim dnom in sega navzgor od 200 do 300 metrov nad oko-

Slika 3: Merilne točke (vir podlage: Mestna karta Ptuja, Geodetski zavod Slovenije, 1996).

Slika 4: Povprečje vseh meritev ob 6. uri v Ptuj (v °C).

lico. Srednje mesečne temperature zraka tega pasu so višje kot na dnu doline, letne in dnevne amplitude pa manjše (8). Na oblikovanje primarnega maksimuma torej vpliva tudi relativna nadmorska višina.

Sekundarni maksimum se v temperaturnih vrednostih skoraj ne razlikuje od primarnega; največja razlika med njima je v tem, da je sekundarni maksimum precej bolj izrazit. Najdemo ga ob glavni prometni žili (cesta in železnica), ki tudi poteka skozi središče Ptuja. Ob njej se prepletata stanovanjska in oskrbno-storitvena vloga, nedaleč pa je tudi industrijska cona. Razen tega sekundarnega maksimuma jih je bilo ugotovljenih še več, vendar ni nobeden podobno izrazit.

Območje **primarnega minimuma** je v neposredni bližini območja primarnega maksimuma. Tudi zanj je značilna vbočenost, vendar tu pozidanosti skorajda ni. Prevladujejo kmetijska zemljišča, ujeta med Vičavo in Maistrovo ulico. Temperatura zraka je zato razumljivo nižja.

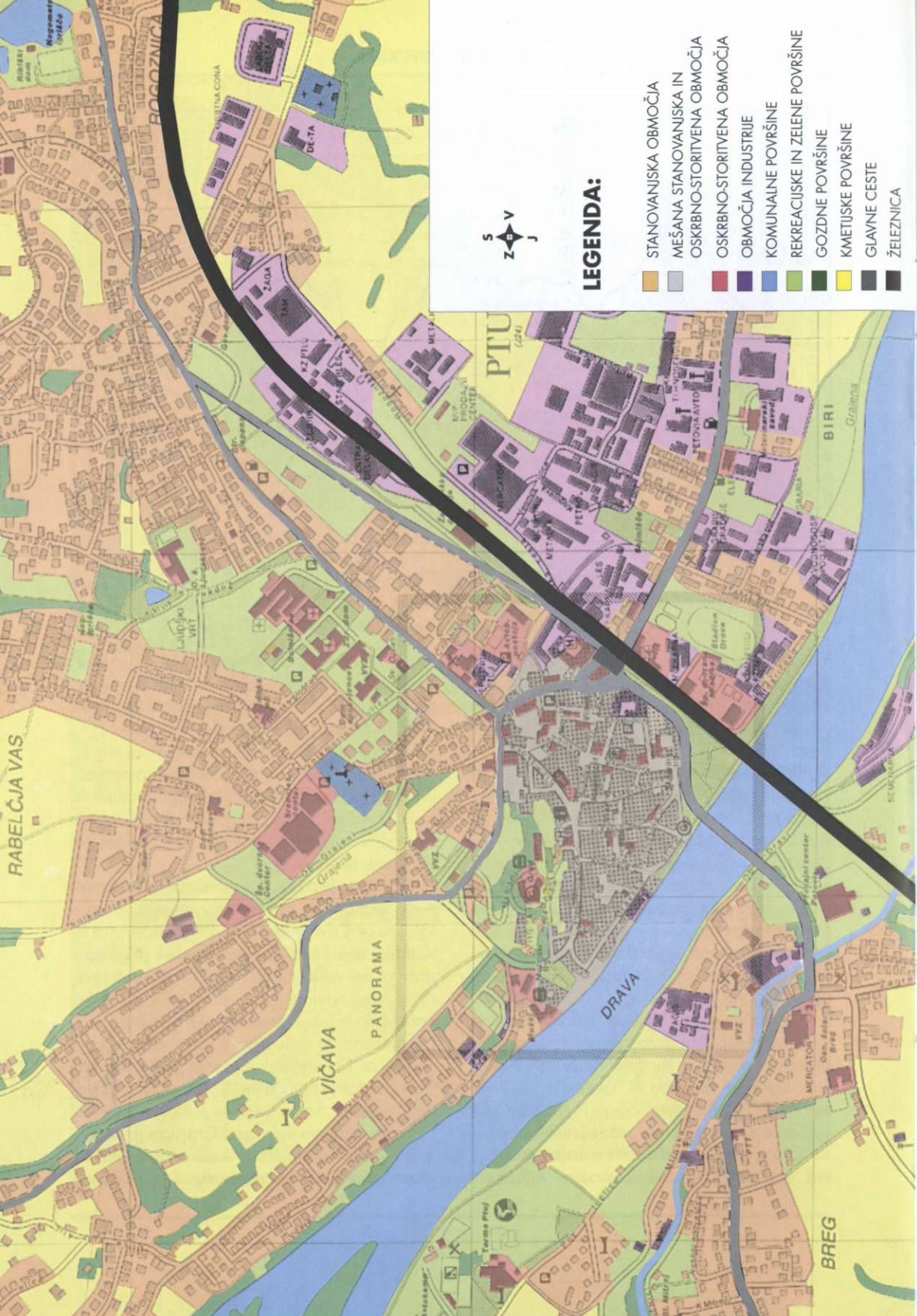
Območij **sekundarnih minimumov** je več, vendar nobeno ni zelo izrazito. V glavnem

se pojavljajo na stikih redkeje pozidanih in kmetijskih zemljišč ter rekreacijskih in zelenih površin, na primer na območju obrtne cone v Rogoznici in pri bolnišnici na Muzejskem trgu.

Iz navedenega lahko povzamemo, da se temperaturni maksimumi pojavljajo na območjih strnjene pozidanosti in izbočenih reliefnih oblik, medtem ko se minimumi pojavljajo na območjih z manjšo gostoto pozidanosti in vbočenih reliefnih oblik.

Preučena je bila tudi izrazitost in oblika toplotnega otoka. Ob povprečju vseh meritev ima toplotni otok dvojce središč, na Prešernovi ulici in v starem delu Ptuja ob železnici, kjer je gostota pozidanosti velika. Iz teh središč se širi proti severu in jugu, deloma tudi proti zahodu. Tako zaobjame mestne predele z največjo gostoto pozidanosti ter industrijsko cono vzhodno od železnice. Kot najhladnejša izstopa Panorama. Toplotni otok je najizrazitejši ob anticiklonalnem tipu vremena, ko je središče toplotnega otoka v starem mestnem jedru pod Grajskim gričem in se širi proti industrijski coni vzhodno od železnice. Tudi v tem vremenskem tipu je najhladnej-

LEGENDA:

- STANOVANJSKA OBMOČJA
- MEŠANA STANOVANJSKA IN OSKRBNO-STORITVENA OBMOČJA
- OSKRBNO-STORITVENA OBMOČJA
- OBMOČJA INDUSTRIJE
- KOMUNALNE POVRŠINE
- REKREACIJSKE IN ZELENE POVRŠINE
- GOZDNE POVRŠINE
- KMETIJSKE POVRŠINE
- GLAVNE CESTE
- ŽELEZNICA

še območje Panorama. Glede izrazitosti mu je podoben toplotni otok ob advektivnem vremenskem tipu, le da se takrat pojavita dva toplotna otočka, eden v starem mestnem jedru in drugi v blokovskem naselju ob Ljudskem vrtu. Takrat so najhladnejši predeli Gorje, Budina, Draga, Breg in Panorama. Najmanj izrazit je toplotni otok ob anticiklonalno-advektivnem vremenskem tipu. Tudi takrat ima središče v starem mestnem jedru, od koder se širi proti severu in jugu in tudi takrat je najhladnejše območje Panorama.

Pri vseh analizah celodnevni meritev (16. januar, 25. januar, 30. maj, 26. junij 1999) so bili ugotovljeni temperaturni viški na gosto pozidanih območjih in tudi v vbočenih reliefnih oblikah (stara mestno središče, pomembnejše prometnice oziroma križišča, blokovska naselja in naselja stanovanjskih hiš), medtem ko se nižki pojavljajo na območjih z majhno gostoto pozidanih (Rogoznica, Panorama, Grajski grič).

Na meritve so vplivali tudi drugi dejavniki, na primer promet (neposredna bližina stoječih in vozečih avtomobilov, zlasti v križiščih, ki temperaturo zraka zvišujejo) in krošnje dreves (senca drevesnih krošenj zračno temperaturo znižuje). Ne gre prezreti tudi vplivov vremenskega tipa, termalnega pasu in obdobja dneva. Izkazalo se je namreč, da je na primer na območju Grajskega griča ob določeni uri temperaturni maksimum (zjutraj ob 6. uri), ob drugi (ob 10., 14. in 18. uri) pa temperaturni minimum. Jutranji temperaturni maksimum je očitno povezan s temperaturno inverzijo (hladen zrak se steka in kopiči pod Grajskim gričem, na območju Raičeve ulice), temperaturni minimumi pa s senco grajskega obzidja in dreves ob cesti. Potrebno je poudariti, da tekom dneva, razen ob 18. uri, na območjih med Grajskim gričem in starim mestnim jedrom oziroma med Panoramo in Grajskim gričem izrazito izstopajo strnjeno potekajoče izoterme. Vzrok je različna relativna nadmorska višina. Temperatura zraka namreč z naraščanjem višine pada, saj se takrat, ko so bile opravljene dopoldanske, popoldanske in večerne meritve, temperaturna inverzija navadno več ne pojavlja (pozna

pomlad, zgodnje poletje). Ker gre obenem še za redkeje pozidano območje, je nižja temperatura bolj izrazita, izoterme pa so bolj strnjene.

Toplotni otok Ptuja ima čez dan različne oblike, območja z najvišjo in najnižjo temperaturo pa se ne pojavljajo v istih delih mesta. Od 6. ure zjutraj do 18. ure zvečer je toplotni otok v samem središču mesta (stara mestno jedro, industrijska cona vzhodno od železnice in blokovsko naselje ob Ciril-Methodovem dreveredu), nakar se okrog 18. ure premakne proti jugu (industrijska cona in območje ob Dravi). To je predvsem posledica dejstva, da se vodne površine začnejo zvečer pozneje ohlajati in oddajati toploto, ki jo že pred jutrom v celoti oddajo, medtem ko pozidana zemljišča nakičijo več toplote, ki jo postopoma oddajajo prek cele noči. Zaradi tega se toplotni otok ob 6. uri pojavi na območju strnjene pozidave. V vseh delih dneva pa s sorazmerno nižjimi temperaturami izstopajo Panorama, Grajski grič in Rogoznica.

Čeprav je Ptuj v svetovnem merilu majhno mestece, ustvarja s svojim prebivalstvom in dejavnostmi svojevrstno mestno klimo z izoblikovanim toplotnim otokom, ki je seveda v velemestih še mnogo izrazitejši.

1. Priročni krajevni leksikon Slovenije. DZS. Ljubljana, 1996.
2. Hočevar A., Petkovšek Z. 1988: *Meteorologija – osnove in nekatere aplikacije. Partizanska knjiga. Ljubljana.*
3. Barry, R. G. 1992: *Atmosphere, weather and climate. Routledge. New York.*
4. Pal Arya, S. 1988: *Introduction to Micrometeorology. Academic Press. San Diego.*
5. Oke, T. R. 1987: *Boundary Layer Climates. Routledge. New York.*
6. Landsberg, H. 1981: *The City Climate. Academic Press. New York.*
7. Heyer, E. 1993: *Witterung und Klima, Eine allgemeine Klimatologie. B. G. Teukner Verlagsgesellschaft. Stuttgart.*
8. Gams, I. 1972: *Prispevek h klimatogeografski delitvi Slovenije. Geografski obzornik, 19.*

Slika 5: Karta namembnosti površin (vir: podlage: Mestna karta Ptuja, Geodetski zavod Slovenije, 1996).

KOROŠKI SLOVENCİ NEKOČ IN DANES

Tina Bilban in Nilvesa Fajč

UDK: 323.15(436.5=163.6); COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Koroški Slovenci nekoč in danes

Po razpadu Avstro-ogrske monarhije se je s koroškim plebiscitom leta 1920 oblikovala narodna manjšina koroških Slovencev, ki je svoje pravice dobila po drugi svetovni vojni s podpisom 7. člena Avstrijske državne pogodbe. Slovenska javnost ter slovenska in avstrijska državna politika pa pogosto pozabljajo na pravice narodne manjšine. Koroški Slovenci so si obstoj in razvoj zagotovili z ohranitvijo kulture in identitete, ki se bosta z novim znanjem in staro tradicijo prenesli na nove generacije.

KLJUČNE BESEDE

koroški Slovenci, narodna manjšina, etničnost, narod, nacija, identiteta, država

ABSTRACT

Carinthian Slovenians in times past and present

After the collapse of the Austro-Hungarian monarchy, the Carinthian plebiscite of 1920 established Carinthian Slovenians as a national minority. Their rights were only determined after the 2nd World War by ratifying the Paragraph 7 of the Austrian State Treaty. The Slovenian public, as well as the Slovenian and Austrian state policies, often disregard the national minority rights. The Carinthian Slovenians have secured their existence and development by maintaining their culture and identity which will be passed on to new generations with new knowledge and old traditions.

KEY WORDS

Carinthian Slovenians, national minority, ethnicity, nation, identity, state

AVTORICI

Tina Bilban

Naziv: dijakinja

Naslov: Repnje 50, 1217 Vodice, Slovenija

Telefon: +386 (0)1 8323 006

E-pošta: tina.bilban@siol.net

Nilvesa Fajč

Naziv: dijakinja

Naslov: Zaloška 60, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: +386 (0)1 540 5073

Koroška je s Slovenci povezana že od 7. stol, ko je bila osrednji del slovanske kneževine Karantanije. Obdobje samouprave se je razmeroma hitro zaključilo in Slovenci smo več kot tisočletje preživeli pod germansko nadvlado, ki je s pomočjo nasilne asimilacije, predvsem pa z drobljenjem slovenskega ozemlja, vplivala na postopno pomikanje slovenske severne etnične meje proti jugu, vse do Drave (3). Po prvi svetovni vojni so nam spremembe na svetovnem političnem prizorišču ponudile možnost za tvorbo nove neodvisne države (Država SHS in pozneje Kraljevina SHS) in s tem za odhod iz Avstro-Ogrske. Severna meja nove države je bila določena s plebiscitom, na volilni izid pa je vplivala tudi obilna avstrijska propaganda. Nasilno ponemčevanje koroških Slovencev se je po tem še stopnjevalo in doseglo višek v času nacistične Hitlerjeve Nemčije. Njihov položaj se je izboljšal šele po drugi svetovni vojni, ko je Avstrija s podpisom državne pogodbe Slovincem in Hrvatom na območju Avstrije priznala pravice narodne manjšine (3).

S tem pa »boj« koroških Slovencev za narodne pravice še zdaleč ni končan. Medtem ko je večina prebivalcev Slovenije seznanjena z njihovo zgodovino, pa se jih le malo zanima za njihov trenutni položaj v Avstriji. Čeprav imajo pravice narodne manjšine z zakonom priznane že več kot pol stoletja, se odnos avstrijskih politikov do slovenske manjšine ni opazno spremenil. Tako so številne kršitve določb Avstrijske državne pogodbe (kot na primer enojezičnost) postale že kar stalnica njihovega vsakdana. Po osamosvojitvi Slovenije pa so se pojavile še nove težave, saj Avstrija ne priznava Sloveniji statusa naslednice podpisnice Avstrijske državne pogodbe, s tem pa zmanjšuje vpliv Slovenije na zaščito koroških Slovencev, h kateri se je Avstrija obvezala v 7. členu Avstrijske državne pogodbe (1). Tudi ostali spori med državama (JE Krško, vprašanje položaja nemško govorečega prebivalstva v Sloveniji, ki zahteva pravice narodne manjšine ...) še

Pričujoči prispevek je nastal na osnovi raziskovalne naloge, ki je sodelovala na 34. Srečanju mladih raziskovalcev Slovenije in bila tam posebej pohvaljena.

povečujejo nenaklonjenost dela Avstrijcev do slovenske narodne manjšine. Bitka za etnično preživetje se torej nadaljuje, njen izid pa ostaja negotov.

Združanja koroških Slovencev. Na prehodu iz agrarne v industrijsko družbo je potekala tudi socialna preobrazba prebivalstva. Ta proces je pospeševal nastajanje društev zlasti v mestih, trgih in industrijskih krajih. Društveno gibanje se ni omejevalo na meščanske družbene sloje, temveč je kmalu zajelo tudi kmečko prebivalstvo in naposled še delavstvo. Prav društva so posameznikom omogočala izoblikovanje politične zavesti in prepričanja. Koroške Slovence so povezala v enotnejšo skupnost in omogočila lažji stik z matico na drugi strani meje (2). Najpomembnejši gospodarski organizaciji sta Zveza bank in Zadruga-Market, ki sta pripomogli k enakopravni vključitvi koroških Slovencev v gospodarski razvoj Koroške. Izreden pomen pa imajo predvsem izobraževalne ustanove (slovenska gimnazija v Celovcu, višja šola za gospodarske poklice, dvojezična trgovska akademija ...), ki ne prispevajo le k izboljšanju ekonomskega položaja koroških Slovencev, temveč so tudi pomemben dejavnik pri ohranjanju slovenske identitete in kulture.

Politično dogajanje. Koroški Slovenci so v povojnem času ustanovili dve osrednji politični organizaciji, Zvezo slovenskih organizacij in Narodni svet koroških Slovencev, sedaj pa ponovno deluje tudi skupno povezovalno telo Koordinacijski odbor koroških Slovencev, ki poleg obeh organizacij po novem vsebuje tudi predstavnike dunajskih Slovencev. Kljub temu pa koroški Slovenci vse do danes niso izoblikovali enotne politične stranke, ki bi njih in njihove interese zastopala na državni ravni.

Zanimiv je tudi odnos slovenskih politikov do političnega dogajanja v Avstriji. Čeprav politika sedanje vlade ni naklonjena manjšinam znotraj avstrijske republike, se Slovenija ni priključila protestom. Mediji njeno odločitev razlagajo predvsem z veliko finančno odvisnostjo od Avstrije, pomenom Avstrije pri vstopu Slovenije v EU in podporo Avstrije ob osamosvajanju, poleg tega pa naj bi položaj koroških Slovencev najlaže izboljšali po diplomatski poti. Za koroš-

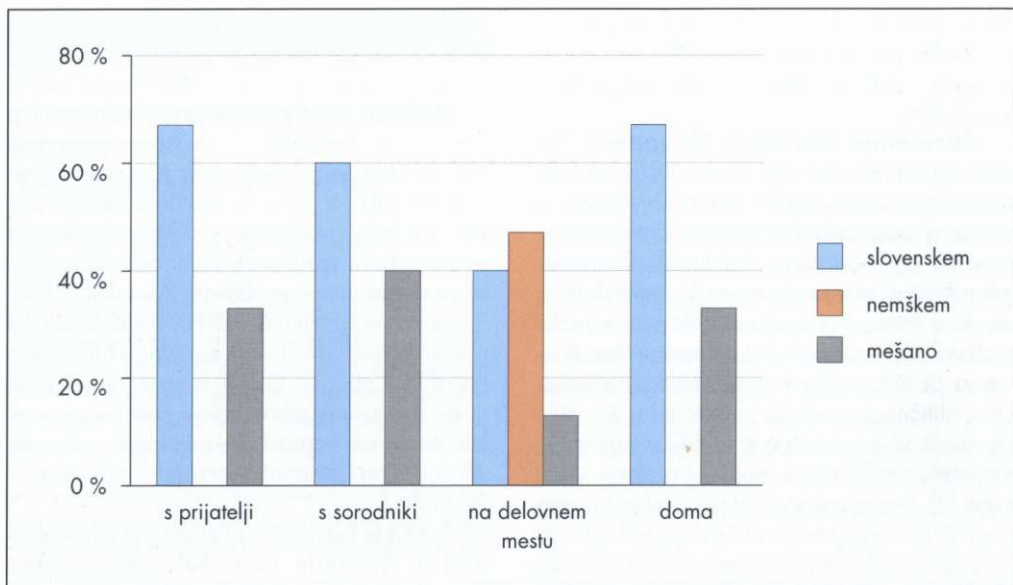
ke Slovence pomeni zmaga Svobodnjakov predvsem novo oviro pri uveljavljanju svojih pravic in prizadevanjih za izboljšanje položaja.

Anketi. V okviru raziskovalne naloge sva izvedli tudi dve anketi, ki sta nama omogočili neposreden in pristnejši stik z obravnavano problematiko. V prvi sva anketirali koroške Slovence v Selah. Anketo sva oblikovali tako, da je en anketni vprašalnik zajel celotno gospodinjstvo, vzorec pa je obsegal 25 anketirancev. Z anketo sva želeli izvedeti kaj več o sedanjem položaju koroških Slovencev. Drugo anketo sva izvedli v Ljubljani. Glavni namen anketiranja je bil ugotovitev poznavanja položaja koroških Slovencev; zaradi lažje primerjave sva sestavili podobna vprašalnika in zajeli enak vzorec – 25 ljudi.

Izmed anketirancev v Selah se ni nihče opredelil za Vindišarja, saj so Sele najbolj slovenska občina na avstrijskem Koroškem. Vsi anketiranci pa so se le stežka odločili med ostalimi identitetami, saj je njihova identiteta prav gotovo sklop vseh treh, manjšinske, državne in regionalne oziroma deželne. Izmed vsebin slovenske identitete pa ima najpomembnejše mesto jezik, ki je po njihovem mnenju osnovni razpoznavni znak navzven in povezovalac navznoter (4).

Pomembnost slovenskega jezika kot osnovnega sestavnega dela njihove identitete sva opazili med anketiranjem tudi sami, saj je zaradi preslabega znanja slovenščine anketiranje zavrnila le ena anketiranka, vsi ostali pa doma govorijo slovensko (67 %) ali mešano (33 %), kar je lahko posledica velikega števila mešanih zakonov. Številni anketiranci so tudi poudarili uporabo slovenskega jezika v vseh situacijah, ki jim to dopuščajo, zato slovenščina prevladuje tudi v pogovoru s sorodniki in prijatelji, kar 40 % pa jih slovenščino uporablja tudi na delovnem mestu.

Pomen jezika kot dejavnika slovenske identitete sva opazili tudi pri drugih odgovorih. Tako skoraj polovica anketirancev spremlja slovenske radijske programe, slovenskih televizijskih programov pa ne dobijo. V Selah imajo tudi nižjo stopnjo dvojezične ljudske šole, otroci vseh anketirancev pa so obiskovali tudi dvojezično

Slika 1: V katerem jeziku govorite (vir: anketa v Selah)?

višjo stopnjo ljudske šole in dvojezično glavno šolo ali gimnazijo.

Tudi maša v župniji poteka v slovenskem jeziku. Večina anketirancev (kar 80 %) pripisuje slovenski cerkvi na koroškem pozitiven vpliv na narodno zavednost, kar so utemeljevali predvsem z mašo v slovenščini, to pa spet potrjuje pomen jezika znotraj slovenske identitete.

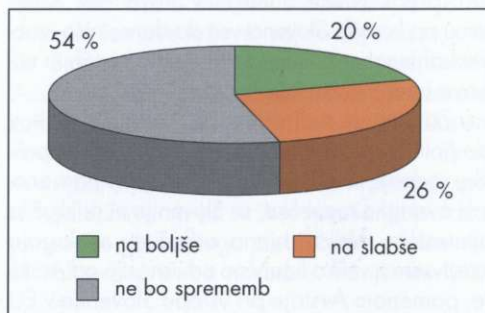
Večina jih je mnenja, da katoliška cerkev v Sloveniji na narodno zavednost Slovencev nima vpliva, anketiranci, ki so bili mnenja, da vpliva pozitivno, pa so to utemeljevali predvsem z vplivom na slovensko cerkev na Koroškem ter pozitivnim vplivom le-te.

Čeprav večina koroških Slovencev preko jezika in kulture ohranja vezi s Slovenijo, pa so njihovi stiki s Slovenijo precej redki. Občasnne stike so ohranili predvsem tisti, ki imajo v Sloveniji sorodnike.

Med 44 % anketirancev, ki so bili mnenja, da na Koroškem primanjkuje slovenskih manjšinskih organizacij, jih je bilo skoraj 50 % mnenja, da primanjkuje kulturnih organizacij, kar je zopet posledica jezikovno-kulturne vsebine in značaja slovenstva. Tako jih večina ne pogrješa gospodarskih organizacij, politične pa jih

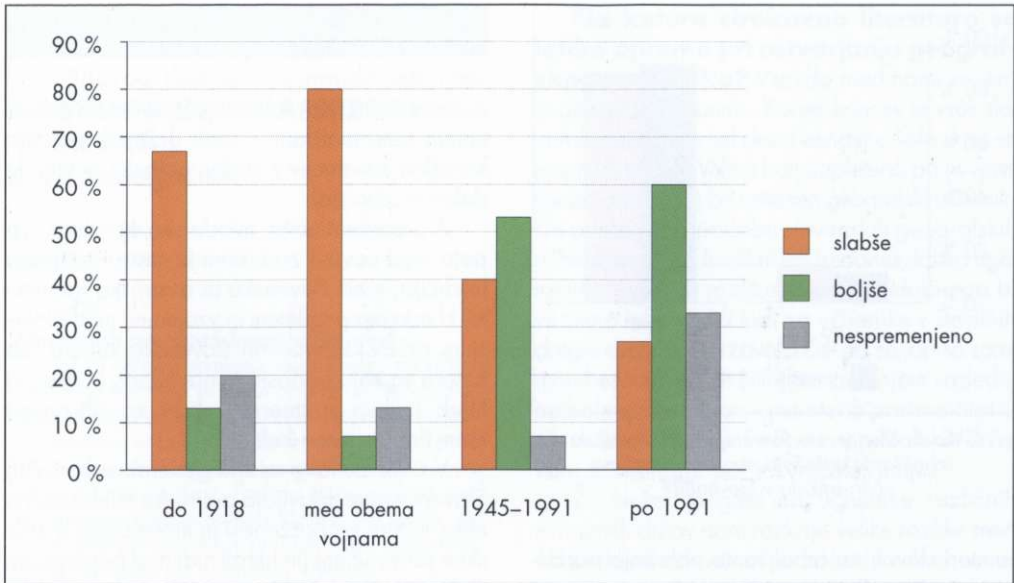
pogrješa le 11 %, kar je najverjetneje odraz razočaranja anketirancev ob nedavnih volitvah v Avstriji. Kar 56 % anketirancev je mnenja, da se vsebina avstrijske politike ne bo spremenila, le 20 % anketirancev pa pričakuje pozitivne spremembe. Pri tem morava omeniti tudi to, da je bila anketa izvedena kmalu po oblikovanju nove avstrijske vlade in so bolj optimistični anketiranci še vedno upali na vpliv protestov na spremembo sestave vlade.

Kljub slabemu položaju pa jih je več kot polovica mnenja, da se je po letu 1991 njihov

Slika 2: Menite, da so možnosti, da znotraj avstrijskega političnega sistema pride do sprememb (vir: anketa v Selah)?

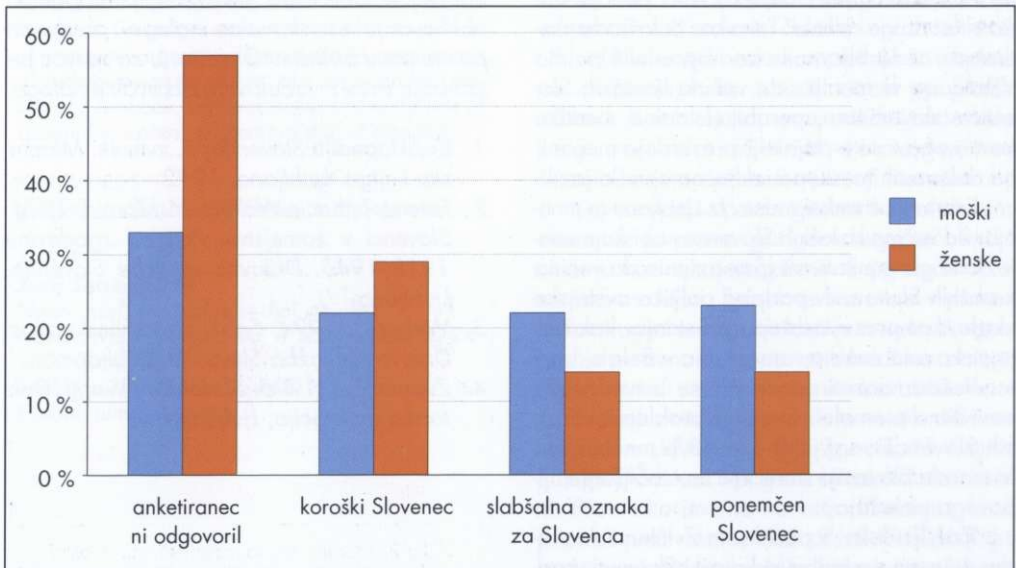

Slika 3: Kako se je glede na posamezna obdobja v 20. stol. spreminjal položaj koroških Slovencev (vir: anketa v Selah)?

položaj izboljšal, kar 80 % pa jih je mnenja, da je bil njihov položaj najslabši med obema vojnama, pred podpisom 7. člena Avstrijske državne pogodbe. Bojijo pa se, da se je obdobje

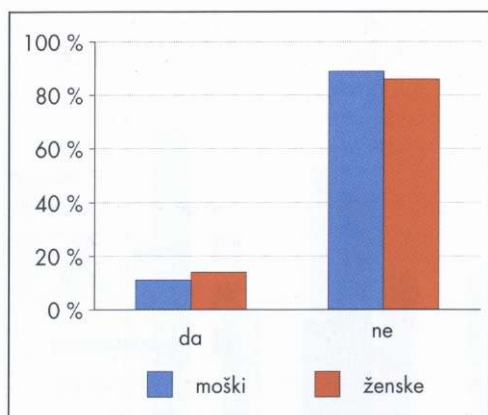
je pridobivanja manjšinskih pravic in izboljševanja položaja končalo z nastopom nove vlade.

Drugačen pa je njihov odnos do Slovenije, saj so bili vsi anketiranci mnenja, da Sloveni-

Slika 4: Kako bi opredelili pojem Vindijašarja (vir: anketa v Sloveniji)?

Slika 5: Menite, da Slovenija stori dovolj za izboljšanje položaja narodne manjšine (vir: anketa v Sloveniji)?

ja stori dovolj za izboljšanje položaja narodne manjšine. Eden izmed anketirancev je pri tem izpostavil predvsem veliko večjo (predvsem finančno) skrb Slovenije v primerjavi z Avstrijo in pa delovanje nekaterih posameznikov, ki znotraj matične domovine postorijo ogromno za ohranitev narodne manjšine in izboljšanje njenega položaja. V nasprotju z njimi pa je večina Slovencev po letu 1920 pozabila na narodno manjšino onstran meje, o čemer pričajo tudi rezultati druge ankete. Tako kar polovica anketirancev iz Ljubljane ne zna opredeliti pojma Vindišarja in menijo, da večina koroških Slovencev slovenščino uporablja le doma, medtem ko v pogovoru s prijatelji prevladuje mešani, na delovnem mestu pa izključno nemški jezik.

Ena tretjina anketirancev iz Ljubljane je mnenja, da večina koroških Slovencev obiskuje enojezične glavne šole ali gimnazije in da večina koroških Slovencev podpira politiko avstrijske vlade, kar precej odstopa od stanja, kakršno je pokazala anketa, opravljena v Selah.

Večina anketirancev pa se zaveda, da naredimo premalo za rešitev problema koroških Slovencev, saj jih je kar 88 % mnenja, da bi morala Slovenija storiti več za izboljšanje njihovega položaja.

Zaključek. S podpisom 7. člena Avstrijske državne pogodbe so koroški Slovenci uradno dobili pravice narodne manjšine. A uradna

listina ni spremenila nacionalnega mišljenja večine Avstrijcev, hkrati pa je vse od leta 1920 tudi večji del Slovencev vse bolj pozabljal na narodno manjšino. Tako se je kljub številnim političnim spremembam v obeh državah položaj koroških Slovencev v zadnji polovici stoletja le deloma izboljšal.

A predvsem nova, mlada sila, ki ostaja razpeta med novimi zamislimi in staro družinsko tradicijo, med slovensko in avstrijsko identiteto, ki ostajata prepleteni in vzajemni, med avstrijskim državljanstvom in slovensko kulturo, na katera so zelo ponosni in navezani, je tista, ki kljub težkim razmeram skrbi za ohranitev manjšine in njene kulture.

V Celovcu tako mlajše generacije koroških Slovencev predstavljajo avstrijsko intelektualno elito, katere izobrazbenost je močno nad avstrijskim povprečjem (in hkrati tudi nad povprečjem Celovca), del mladih pa ostaja tudi na podeželju, kjer z delom na kmetiji ali v družinski obrti nadaljujejo družinsko tradicijo. Na Koroškem so se ohranile tudi številne organizacije koroških Slovencev, ki jih povezujejo v enotno skupnost, ki si želi še kaj več kot samo preživeti.

Zahvala

Zahvaljujemo se vsem, ki so nama pomagali pri oblikovanju raziskovalne naloge, predvsem pa mentorju Boštjanu Gradišarju za pomoč pri zbiranju virov in izdelavi raziskovalne naloge.

1. Enciklopedija Slovenije, 6. zvezek. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1992.
2. Ferenc, T., Kacin-Wohinz, M., Zorn, T. 1974: Slovenci v zamejstvu. Pregled zgodovine 1918–1945. Državna založba Slovenije. Ljubljana.
3. Weber, T. 1994: Šolski zgodovinski atlas. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
4. Zupančič, J. 1996: Slovenci v Avstriji. Doktorska disertacija, Ljubljana.

NASTANEK GEOGRAFSKEGA UČBENIKA

Jurij Senegačnik

UDK: 371.67:91

COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Nastanek geografskega učbenika

Članek se najprej ukvarja z vprašanjem, na katero strokovno literaturo se lahko opremo pri ustvarjanju geografskega učbenika. Na svetu verjetno ne obstaja literatura, ki bi ta problem osvetlila z vseh možnih vidikov. Pri nastajanju geografskega učbenika lahko ločimo dve fazi. Podana je primerjava med nastajanjem celovečernega filma in učbenika, pri čemer avtorjem učbenikov pripada vloga scenaristov, vlogo režiserjev pa opravljajo uredniki.

KLJUČNE BESEDE

didaktika geografije, didaktika, učbeniki

ABSTRACT

Preparing a geography textbook

The paper first discusses the question of expert literature which should be used in preparing a geography textbook. Probably, no literature exists at all, which could illuminate this problem from all possible aspects. Two stages can be discerned in the process of preparing a geography textbook. A comparison is made between the making of a movie and the writing of a textbook; textbook authors have the role of screenplay writers, and editors that of directors.

KEY WORDS

geography didactics, didactics, textbooks

AVTOR

Jurij Senegačnik

Naziv: prof. geografije in dipl. etnolog

Naslov: Modrijan založba, d. o. o., Mestni trg 24,
1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: +386 (0)1 251 94 62

E-pošta: jure@modrijan.si

Na katero strokovno literaturo se lahko opremo pri ustvarjanju geografskega učbenika?

Vsakdo med nami ve, kaj je geografski učbenik. Konec koncev je vsak slovenski državljani šel skozi osnovno šolo, kjer se je z njim srečal. Veliko bolj zapleteno pa je vprašanje, kakšen naj bo ustrezen geografski učbenik. Če primerjamo podobo slovenskih geografskih učbenikov pred desetimi leti in danes, lahko ugotovimo bistvene razlike. Nekaj podobnega bi verjetno lahko trdili tudi za učbenike v številnih drugih evropskih državah. Zdi pa se, da so spremembe v učbenikih (vsaj po zunanem izgledu) najbolj opazne prav v nekaterih postsocialističnih državah Srednje Evrope in v pribaltskih državah, ki si utirajo pot v Evropsko unijo.

Že bežen pogled na učbenike različnih evropskih držav nam razkrije velike razlike med učbeniki na vzhodu in na zahodu celine, vmes pa imamo celo paleto različnih pristopov oz. oblik, ki jih uporabljajo v Srednji Evropi, skandinavskih državah in na evropskem jugu. Če si vse to ogledamo podrobneje, nam postane jasno, da današnji geografski učbeniki ne nastajajo po enotnih obrazcih oziroma pravih, ki bi bila kakorkoli zavezujoča. Pri tem se nam takoj zastavi vprašanje, ali v Evropi oziroma na svetu obstaja kakšna knjiga, priročnik ali vsaj obsežnejši strokovni članek, ki bi z vseh možnih vidikov osvetlil zelo kompleksno in zapleteno vprašanje, kako narediti dober geografski učbenik. Kar takoj moramo povedati, da takšna knjiga oziroma priročnik žal ne obstaja v domači, zelo verjetno pa tudi ne v tuji literaturi.

Seveda pa se po drugi strani z določenimi elementi priprave geografskega učbenika ukvarja kar nekaj strokovnih knjig in člankov, ne samo v tujini. Spisek te literature v primerjavi z drugimi temami didaktike in metodike geografije ni ravno dolg, pa vendar lahko iz njega izluščimo tudi zelo zanimive in uporabne napotke. Nekaj omembe vrednih tovrstnih del imamo tudi v slovenščini (M. Zgonik, N. Cigler, S. Popit). Žal tudi ti pogledi še zdaleč niso enotni. Prav tako imamo na voljo literaturo, ki so jo pisali predvsem splošni didaktiki in pedagogi, ki se ukvarja s problematiko učbenikov na splošno. Iz nje pa seveda lahko potegnemo veli-

ko uporabnih misli tudi za ustvarjanje geografskih učbenikov.

Med tovrstno literaturo iz nam bližnjega jezikovnega in miselnega okolja velja izpostaviti deli dveh hrvaških avtorjev, in sicer Didaktično oblikovanje učbenikov in priločnikov (V. Poljak) in Konceptija sodobnega učbenika (J. Malić). Obe deli sta močno vplivali predvsem na teoretične pristope k pisanju učbenikov pri številnih predmetih v šolskih programih na območju nekdanje Jugoslavije. Iz novejšega časa velja izpostaviti zelo zanimivo delo slovenskega pedagoga B. Jurmana Kako narediti dober učbenik na podlagi antropološke vzgoje. Na koncu pa pride mo do za geografe najpomembnejšega dela s tega področja, to je magistrske naloge S. Popit z naslovom Učbenik kot pogoj učinkovitega pouka geografije. Avtorica je v njem združila različne postavke predvsem iz literature priznanih didaktikov in pedagogov in jih aplicirala na temo geografskega učbenika.

Pri vsej v prejšnjih odstavkih navedeni literaturi pa je treba poudariti naslednje. Avtorji so izhajali predvsem iz teoretičnih postavk pedagogike, obče didaktike, psihologije in tudi specialne didaktike. Iz njihovih del se da izluščiti nekatera pravila oz. »recepte«, kako naj bi izgledal učbenik. Pomanjkljivost teh del pa je v tem, da se nihče ni posebej ukvarjal z vprašanji razlike med teorijo in prakso, oziroma z vprašanji, kako je sploh mogoče vse te »recepte« uspešno udejanjiti tudi v praksi. Po teoretičnih postavkah naj bi učbeniki poleg osnovnega besedila vsebovali številne, predvsem didaktične in metodične elemente, ki se na nivoju teorije sicer lahko izkažejo kot odlična zamisel, njihova realizacija v praksi pa je pogosto neustrezna.

»Napisati« učbenik še zdaleč ni isto kot »narediti« učbenik. Razen urednikov na založbah se v vsej strokovni srenji večinoma ne zavedajo, da je »napisati« učbenik eno, »narediti« učbenik pa nekaj bistveno več. Nastanek nekega (geografskega) učbenika namreč lahko v grobem razdelimo v dve fazi. Prva zajema obdobje od začetka dela na učbeniku do trenutka, ko avtorji založbi oddajo svoj vsebinsko zaključen rokopis in spisek ilustrativnega

in kartografskega gradiva. Ta faza traja različno dolgo, lahko le nekaj mesecev, pri številnih učbeniških projektih pa se stvari že tu zapletejo do tolikšne mere, da lahko traja leta, ali pa se konča celo z opustitvijo projekta. Velika večina strokovne srenje misli, da je ta faza za res uspešen učbenik alfa in omega vsega in da je delo z njo tako rekoč opravljeno. V resnici je stvar precej drugačna. Učbenik se res »naredi« šele v drugi fazi, ki nastopi za tem. Zato izkušeni uredniki pogosto rečejo, da se »pravo« delo na učbeniku začne šele tedaj, ko je besedilo že napisano, vendar mora iti še v redakcijsko obdelavo, recenzijo, lektoriranje itd. Tudi ob predpostavki, da se prva faza izteče brez zapletov, v tako rekoč rekordnem času (nekaj mesecev), bo druga faza, v kateri se mora učbenik res »narediti«, to je pripraviti do oddaje v tiskarno, lahko terjala vsaj toliko časa.

Ta druga faza pogosto v marsičem zahteva celo več strokovnega znanja in dela, obenem pa tudi veliko strokovnosti in izkušenj z drugih področij. Vanjo je poleg avtorjev, urednikov in recenzentov vpleten širši krog strokovnjakov, brez katerih se lahko še tako dobro besedilo »izgubi« v povsem povprečni končni podobi učbenika. Celo mnogi avtorji mislijo, da so redakcijsko delo urednikov, lektorska in stilistična obdelava besedila, zbiranje in izbor fotografij, izdelava kart in risb, oblikovanje, računalniški prelom in različne druge dejavnosti nekaj, kar se naredi nekako »samo po sebi«, brez posebnega znanja, izkušenj in zapletov. V resnici je ravno to delo lahko v marsičem zahtevnejše, možni zapleti pogostejši, število delovnih ur različnih strokovnjakov pa tudi nekajkrat večje od števila ur, porabljenega za pisanje besedila. Če bi sešteli ure vseh »vpletenih« v izdelavo dobrega geografskega učbenika, bi ugotovili, da je delež porabljenih ur pri avtorjih besedila lahko le 10 do 20 % vseh ur, ki so jih na celotnem projektu porabili vsi »vpleteni«. Do teh števil sem prišel na podlagi lastne izkušnje s primerjavo porabljenih ur pri dveh učbenikih, pri katerih sem napisal približno 80 % besedila, obenem pa opravljal tudi vlogo urednika. Pri istih učbenikih sem porabil manj časa za študij literature in pisanje besedila (prva faza),

kot pa za uredniško delo na istem besedilu v drugi fazi. Temu je bilo potrebno prišteti še mesece dela, ki so jih skupaj porabili drugi strokovni sodelavci. Vsekakor pa so lahko ta razmerja pri drugih avtorjih, urednikih, oblikovalcih, kartografih, ilustratorjih ali pri drugačnem didaktičnem oblikovanju učbenikov tudi precej drugačna.

Če druga faza zahteva toliko porabljenih ur, so temu ustrezno lahko tudi stroški zanjo nekajkrat večji od stroškov za avtorske honorarje besedila. Seveda imamo pri tem v mislih privlačen, sodoben in v vseh pogledih kakovosten učbenik. Le če se zadovoljimo zgolj z nekakšnimi v knjižni obliki natisnjenimi skripti, ki pa jih danes v Evropi skoraj ni več mogoče najti, je lahko druga faza bistveno krajša, manj pomembna in tudi ustrezno cenejša. Če lahko za prvo fazo rečemo, da je »conditio sine qua non«, se pravi nekaj povsem nepogrešljivega, brez katere druge faze sploh ni, pa je druga faza ne samo nek »finitiš«, nadgradnja ali pa »pika na i«, ampak v marsičem najpomembnejši del priprave učbenika. Terja zelo ustvarjalno, dolgotrajno in pogosto mukotrpno delo, iskanje »bližnjic« pa se pri končni kvaliteti učbenika odrazi veliko prej in na prvi pogled očitneje kot morebitne pomanjkljivosti samega osnovnega besedila in dodatnih vsebin. Šele v drugi fazi namreč tudi besedilo dobi svojo dokončno obliko, ki se lahko od prvotno oddanih besedil zelo razlikuje.

Če smo prej omenili, da se pomena te druge faze ne zaveda niti velik del avtorjev, pa to še toliko bolj velja za uporabnike. Učitelji na splošno mislijo, da so za izpeljavo konceptualnih rešitev, grafično oblikovanje učbenika, kakovost kart, ilustracij in fotografij zaslužni (le) avtorji, oziroma o tem sploh ne razmišljajo. V resnici je stvar praviloma precej drugačna.

Nastanek učbenika lahko primerjamo z nastankom celovečernega filma.

Nastanek nekega učbenika lahko primerjamo z nastankom celovečernega filma. Za uspeh filma na tržišču so poleg scenarista zelo pomembni tudi kamera, glavni igralci, posebni učinki in podobno, odločilno vlogo pa ima režiser, ob predpostavki, da za njim stoji producent, ki s finančnimi sredstvi vse to sploh omogoča. Če je

producent pri financiranju filma finančno močno omejen, je za »malo denarja« tudi ustrezno »malo muzike«. Ravno tukaj lahko potegnemo vzporednico z nastajanjem učbenika. Vlogo producenta ima v tem primeru založba, ki je za neki učbenik pripravljena »razvezati mošnjo«. Vlogo režiserja ima urednik učbenika, lahko tudi »nosilni« avtor, ki pa poleg avtorskih nujno opravlja tudi določene druge posle, ki jih običajno opravlja urednik. Včasih meja med opravili in pristojnostmi enega in drugega ni jasno razvidna. Pri različnih učbenikih, avtorjih, urednikih ali založbah se lahko tudi spreminja.

Vlogo »posebnih efektov« iz filma imajo pri učbeniku ilustratorji, kartografi, grafični oblikovalci, delavci na prelomu idr. Avtorji imajo običajno le vlogo scenaristov, seveda pa poznamo tudi drugačne primere. V nobenem primeru pa ta primerjava čisto nič ne zmanjšuje pomena avtorjev, ampak le osvetljuje večinoma pre malo znano vlogo urednikov. To lahko potrdim iz osebnih izkušenj, saj sem pri učbenikih tako avtor kot urednik. Pri tem pa moramo jasno vedeti, da slab režiser ali pa režiser z zelo omejenimi finančnimi sredstvi tudi na podlagi še tako dobrega scenarija lahko naredi tudi podpoprečen film. Velja pa tudi obratno. Dober režiser bo tudi iz razmeroma povprečnega scenarija z dobro igralsko zasedbo, vrsto posebnih efektov, odlično kamero ipd. lahko naredil nadpoprečno uspešen film.

Primerjava režiserjev z uredniki in avtorjev s scenaristi je zaradi specifik delo upravičena le pri nastajanju učbenikov, kjer mora urednik izhajati iz stroke, za katero ureja učbenik, in to stroko tudi zelo dobro obvladati. Če urednik teh kvalifikacij nima, si mora nujno pomagati z dobrimi »svetovalci« iz same stroke, vendar je takšna pot precej bolj mukotrpna, uspeh pa veliko bolj vprašljiv. Pri nastajanju drugih strokovnih knjig, člankov, zbornikov, revij in ostale strokovne literature je vloga urednikov praviloma bistveno manjša (čeprav ne vedno), včasih celo zreducirana le na vlogo organizatorjev dela, ki se z vsebino knjige (članka) sploh ne ukvarjajo. V nekaterih takšnih primerih je potem avtorjevo besedilo res alfa in omega vsega.

Prav tako je primerjava režiserjev z uredniki in avtorjev s scenaristi seveda umestna le pri

nastajanju učbenikov, za katere se pobuda sproži s strani založbe, in je založba (urednik) tisti, ki mora zbrati avtorsko ekipo (lahko je le en avtor), usklajevati njeno delo in nato učbenik pripeljati do tiska. Takšni učbeniki so v večini. Čisto nekaj drugega pa so učbeniki, v praksi jih je bistveno manj, kjer se nek avtor ali skupina pojavijo na založbi z že napisanim rokopisom in izdelanimi idejami za dokončno obliko knjige. V takšnem primeru pa je urednik le organizator posla. To je tudi v primeru, če vse zamudne in nevhvaležne uredniške posle opravi eden od avtorjev, vendar je takšnih avtorjev zelo malo.

Kakovost učbenikov in iskanje »bližnjic«. Dober učbenik terja do skrajnosti kakovostno izvedbo tako prve kot druge faze. V praksi se obe fazi sicer marsikdaj tudi nekoliko prekrivata oz. pomešata, kar pomeni, da se včasih že pred koncem prve faze delno »preskakovanje« tudi na drugo, vendar ima takšno »preskakovanje« pri končni podobi učbenika in stroških izdelave praviloma slabe posledice.

Čeprav se avtorji učbenikov pomena in razsežnosti te druge faze že zaradi narave dela večinoma ne morejo zavedati v polni meri pa se tega dobro zavedajo v nekaterih založbah širom Evrope. Pri iskanju »bližnjic« do uspeha na tržišču se zato včasih izraziteje posvetijo le nekaterim elementom druge faze. Naj to ponazorim s primerom. Tudi sorazmerno slabo napisano in urejeno besedilo učbenika je mogoče opremiti s čudovitimi barvnimi fotografijami in lepim oblikovanjem. Ta zunanja »embalaža« lahko ob prvem vtisu na uporabnika naredi velik vtis, saj gleda lepe fotografije, ne vidi pa tega, koliko v kontekst učbenika sploh spadajo. Šele ob branju besedila se potem pokaže realnejša slika. Izkušen učitelj pa bo nek učbenik ne le prelistal in si ogledal slikovno in kartografsko gradivo, ampak bo takoj »sondno« prebral vsaj nekaj učnih tem (po možnosti tistih, ki delajo učencem največje težave). Kolikor toliko realno oceno pa bo lahko podal šele po letu dni uporabe v razredu.

Zaključne misli. Danes imamo v Sloveniji vsaj v osnovni šoli že na voljo pestro paleto geografskih učbenikov. Nekaj podobnega je v prihodnjih letih verjetno pričakovati tudi

v srednjih šolah. V zadnjih nekaj letih je huda konkurenčna borba šolske založbe prisilila v velik dvig kakovosti učbenikov, predvsem glede njihove zunanje podobe, ki nastaja skoraj izključno v prej omenjeni drugi fazi. Pojavila se je tudi vrsta na videz »novih« didaktičnih in metodičnih rešitev, ki pa v osnovi izhajajo iz obstoječih pristopov in konceptov pri tujih učbenikih. Res revolucionarnih novosti, ki bi na glavo postavile vse prej obstoječe (k sreči) ni. Vsaka založba skupaj z avtorji te »recepte« iz (že kar nekaj let stare) literature in tujih učbenikov sicer »začini« nekoliko po svoje, in svoje pristope od učbenika do učbenika tudi nekoliko prilagodi, vendar razlike med učbeniki različnih domačih založb še zdaleč niso takšne, kot so razlike med učbeniki iz različnih delov Evrope. Mirno lahko tudi rečemo, da se po nekaj letih uporabe resnično kvalitetno osnovno besedilo učbenika še vedno izkaže kot najbolj odločilen element res kakovostnega učbenika, pri prvem prodoru na tržišče pa se marsikateri uporabnik bolj ozira na zunanji vtis.

To je nekako tako kot pri avtomobilih. Še tako lepa zunanja oblika in številni dodatki, zaradi katerih so vozniki pripravljene odšteti lepe denarce, so nič v primerjavi s tem, če ti avto pogosto obstane na cesti ali pa ne nudi varne vožnje. Seveda pa se s takšnim razmišljanjem čisto vsi vozniki ne strinjajo. Nekateri bolj zanima zunanji blišč avtomobila kot pa zanesljivost. Ravno tako ima tudi vsak uporabnik učbenika pravico imeti svoje mnenje o tem, kakšen učbenik mu najbolj ustreza.

1. Cigler, N. 1997: *Kakšen je dober učbenik, kako napraviti, izbrati in uporabljati učbenike. Vzgoja in izobraževanje, XXVIII/2.*
2. Jurman, B. 1999: *Kako narediti dober učbenik na podlagi antropološke vzgoje. Jutro. Ljubljana.*
3. Malić, J. 1986: *Koncepcija suvremenog udžbenika. Školska knjiga. Zagreb.*
4. Poljak, V. 1983: *Didaktično oblikovanje učbenikov in priročnikov. DZS. Ljubljana.*
5. Popit, S. 2000: *Učbenik kot pogoj učinkovitega pouka geografije. Magistrska naloga. Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta. Ljubljana.*
6. Zgonik, M. 1995: *Prispevki k didaktiki geografije. Zavod RS za šolstvo in šport. Ljubljana.*

ANDORA – DRŽAVA V OSRČJU PIRENEJEV

Igor Fabjan

UDK: 908(467.2)
COBISS: 1.05

IZVLEČEK

Andora – država v osrčju Pirinejev

Sredi težko prehodnega gorovja Pirineji leži majhna avtonomna kneževina Andora. Kljub dokaj težkim življenjskim razmeram sredi gorske pokrajine ljudje tod že stoletja dolgo razmeroma dobro živijo predvsem na račun trgovanja s sosednjima državama. Trgovina, turizem in bančništvo so tudi na začetku novega tisočletja gospodarske panoge, s katerimi Andorcem ne bo težko ohraniti življenjskega standarda, ki je podoben španskemu.

KLJUČNE BESEDE

Andora, regionalna geografija, Pirineji

ABSTRACT

Andorra – the state in the heart of Pyrenees

In the middle of hardly passable mountains of Pyrenees lies a small sovereign principality of Andorra. In spite of relatively hard living conditions amidst the mountains people have lived here rather well for centuries. They live primarily on trading with the two neighbouring countries. Even at the beginning of the new millennium, commerce, tourism and banking are the economic activities with which the Andorra people will not have problems to maintain the standard of living which resembles the Spanish standard.

KEY WORDS

Andorra, regional geography, Pyrenees

AVTOR

Igor Fabjan

Naziv: univerzitetni diplomirani organizator dela
Naslov: Šarhova 34, 1000 Ljubljana, Slovenija
Telefon: +386 (0)1 53 4 33 91
E-pošta: ifabjan@yahoo.com

Uvod. Andore se v Evropi drži sloves naku-povalnega paradiža. Ne toliko zaradi pestre izbire, kot zaradi brezcarinskega statusa, ki omogoča trgovcem dokaj konkurenčno ponudbo, še posebno v primerjavi s sosednjima državama. Tako ni nič čudnega, če obiskovalce pogosto tudi sredi tedna že več kilometrov pred mejo pričaka kolona stoječih vozil. Za obiskovalce iz drugih koncev Evrope pa nakupovanje zagotovo ni glavni razlog za obisk Andore. Bolj jih privlačijo naravne lepote in pa že samo dejstvo, da se je na zemljevidu Evrope uspela ohraniti tako majhna suverena dežela.

Kneževina sredi vzhodnega dela Pirinejev obsega 468 km² gorate pokrajine, ki že stoletja predstavlja naravno in politično mejo med Španijo in Francijo. V ozkih dolinah živi okoli 65.000 prebivalcev, med katerimi je le dobrih trideset odstotkov Andorcev. Največ je Špancev, in sicer skoraj polovica, preostali pa so Francozi in Portugalci.

Zgodovina. Po legendi mala kneževina dolguje svoj nastanek frankovskemu kralju Karlu Velikemu. Tako naj bi se zahvalil prebivalcem negostoljubnih gorskih dolin za pomoč, ki so mu jo nudili pri spopadih z Arabci. H Karlu Velikemu se Andorci obračajo še danes v svoji himni, ki izžareva tudi ponos in odločnost ohraniti svojo tisočletno suverenost. Bolj zanesljivi podatki o nastanku Andore se navezujejo na posvetitev katedrale Seu d'Urgell leta 839, ko je bilo že zabeleženo, da ozemlje današnje države pripada urgelskemu grofu. Kot grofija je prišla v sklop Španske marke, ki jo je ustanovil Karel Veliki. V začetku enajstega stoletja so urgelski grofje hribovito ozemlje počasi prepustili cerkvi, kasneje pa so vso oblast nad Andoro predali urgelskemu škofu. Zaradi pogostih spopadov z okoliškimi posestniki si je cerkev poiskala zaveznike in vojaško zaščito pri fevdalcu iz Caboeta. V naslednjih letih je ozemlje z dedovanjem prišlo v roke francoskemu grofu Rogerju Bernatu de Foixu. Po nekaj sporih med obema vladarjema, ki sta si lastila Andoro, je vendarle prevladal razum. Konec 13. stoletja je postala Andora neodvisna kneževina pod skupno upravo urgelskega škofa in francoskih

grofov iz Foixa. S sporazumom so bile opredeljene ekonomske, sodniške in vojaške pravice obeh gospodarjev. Dobrih sto let kasneje so na zahtevo prebivalcev oblikovali nekakšen parlament. Sokneza sta dovolila ustanovitev Sveta dežele, v katerem so moški predstavniki reševali probleme v majhni skupnosti. Grofje iz Foixa so kasneje prenesli svoje pravice na francoski dvor. Kneževina je bila odtelej notranje samostojna, zunanje zadeve pa je zastopala Francija. Tako sta Andoro stoletja dolgo vodila dva sokneza – francoski kralj in kasneje predsednik francoske republike ter urgelski škof. Status kneževine se je spremenil le v času francoske revolucije, potem pa je Napoleon I. na željo domačinov ponovno vzpostavil prvotno stanje s soknezoma na čelu Andore.

Andora se je po drugi svetovni vojni kljub gospodarskemu razvoju zelo počasi spreminja-

la. Tako so si ženske uspele izboriti volilno pravico šele pred dobrimi tridesetimi leti. Deset let kasneje sta sokneza na pobudo svojih podložnikov sestavila prvo vlado, leta 1993 pa je bila sprejeta nova ustava. Z ustavo je Andora dobila neposredno izvoljen parlament in popolno suverenost tudi v zunanji politiki, pristojnosti soknezov pa so zelo omejili.

Stoletna razdvojenost med urgelskim škofom in francoskim voditeljem se kaže na vsakem koraku še danes. Tako predstavlja državnica nekakšen prehodni pas med Francijo in Španijo. V Andori lahko plačujete v nacionalni valuti sosednjih držav. Cene so uradno postavljene tako v pesetah kot v francoskih frankih, čeprav so slednji pri trgovcih manj priljubljeni in se zato tudi hitro izkažejo kot manj ugodni pri nakupih. Uradni jezik je sicer katalonščina, toda večini prebivalcev tudi španščina in francoščina ne

Slika 1: Andorra la Vella je gospodarsko in upravno središče kneževine (foto: Igor Fabjan).

Slika 2: Kljub na prvi pogled neugodnemu gorskemu podnebju v dolinah dobro uspeva tobak (foto: Igor Fabjan).

zvenita prav nič tuje. Spretni trgovci pa se seveda dobro znajdejo tudi z drugimi svetovnimi jeziki. Andora ima francoske in španske šole, pa tudi francosko in špansko pošto. Zanimivo je, da nobena izmed pošt ne zaračunava poštnine po notranjosti države. Andorske znamke so prava filatelistična zanimivost, saj jih izdajata obe poštni upravi, francoska v frankih in španska v pesetah. Kljub tuji denarni enoti pa so znamke veljavne le za pošiljanje iz Andore. Tudi pri tem so tujci običajno zbegani, saj imata pošti tudi vsaka svoje poštna nabiralnike. Toda brez skrbi, tudi če oddate pismo z znamkami v španskih pesetah v nabiralnik francoske pošte, bo našlo pot do naslovnika.

Gospodarstvo. Prebivalci Andore so bili revni hribovski kmetje in kozji pastirji vse dokler niso odkrili, da v dolinah pod več kot dva tisoč metrov visokimi vrhovi odlično uspeva tobak. Od takrat dalje so v nahrbtnikih tihotapili tobak v Francijo in Španijo, tako da je bila menda na tajnih mejnih prehodih v visokem Pirenejskem gorovju prava gneča. Menda je moral

za tovrstno dejavnost urgelski škof celo izdajati posebne dovolilnice. Tihotapljenje tobaka pa najbrž ni bilo razlog za sorazmerno pozno cestno povezavo Andore s svetom. Cesto so dogradili šele v tridesetih letih prejšnjega stoletja. Na francosko stran se cesta povzpne prek visokega prelaza, zato že dlje časa resno razmišljajo o zgraditvi predora, ki bi omogočil hitrejšo in bolj zanesljivo povezavo. To je še posebno pomembno v zimskih mesecih, saj cesta proti Franciji poteka preko 2407 metrov visokega prelaza Envalira. Cesta je za Andorce dobesedno edino okno v svet, saj železniške povezave zaradi težko dostopne lege Andora nima, prav tako pa v ozkih dolinah ni dovolj prostora za zgraditev letališča.

Andora se je začela hitro gospodarsko razvijati po drugi svetovni vojni. Na račun blage davčne zakonodaje sta se začela razvijati bančništvo in predvsem trgovina. Tako danes pomeni nakupovalni turizem pomemben del prihodkov države. BDP je leta 2000 znašal 20.139 USD na prebivalca.

Slika 3: Največ obiskovalcev privabijo ugodni nakupi (foto: Igor Fabjan).

Strme gorske doline so skoraj brez rudnih bogastev, skope njive in pašniki pa omogočajo le skromno kmetovanje. Med pridelki je še vedno najbolj cenjen tobak, na obdelanih poljih v širših delih dolin pa najpogosteje pridelujejo krompir in pšenico. Visokogorski pašniki obsegajo več kot polovico državnega ozemlja. V poletnih mesecih tod pasejo živino tudi kmetovalci iz sosednjih držav. V Andori je le malo industrije in še ta v skupnem prihodku države skorajda ni omembe vredna. Edini večji zaslužek prinašajo le hidroelektrarne, ki Andori zagotavljajo dovolj električne energije za lastne potrebe, precej pa je tudi izvozijo v Španijo.

Prestolnica države. Andoro zaznamuje ta dve večji dolini, ki se združita prav v prestolnici države, Andori la Velli. Večja izmed dolin je hkrati tudi glavna prometna os, ki vodi v Španijo oz. na drugi strani v Francijo. Andora la Vella je seveda največji kraj v državi (22.000 prebivalcev), obenem pa velja za najvišje ležečo evropsko prestolnico (1029 me-

trov n. v.). V mestu se nahaja večina trgovin, tu imajo sedež vladne in administrativne institucije, pa tudi večji del skromne industrije si je našel prostor v tem najširšem delu doline reke Valira. Mesto je hkrati zelo prometno cestno vozlišče, saj je potrebno potovati skozi prestolnico, če želite priti iz enega na drugi konec države. Zametki današnjega mesta so se začeli z majhno vasjo, katere tradicionalno grajene hiše danes predstavljajo stari, najzanimivejši del mesta. Tu se med nizkimi hišami križajo ozke ceste, trgovine v spodnjih nadstropjih pa se še vedno ponasajo s šarmom starega in večinoma ponujajo blago, ki je namenjeno lokalnim kupcem. Pozornost v glavnem mestu vzbuja tudi miniaturni trg s staro, zgrbljeno cerkvico ter tu in tam iz kamna zgrajena hiša le nekaj korakov stran od modernejših, v steklo odetih zgradb. Ena izmed najbolj zanimivih stavb v mestu je nekdanje upravno središče s sedežem vlade in sodiščem. Mogočna stavba se postavlja z dva metra širokimi zidovi in stolpičem, ki je videti, kot da se komajda drži kamnitih zidov. Že na prvi pogled je očitna njena obrambna vloga, saj je bila zgrajena konec nemirnega šestnajstega stoletja. Danes je v njej urejen muzej. Tudi nekatere okoliške vasi so do današnjih dni ohranile privlačno srednjeveško podobo. Toda tudi novejša hiše se večinoma lepo vklapljujejo v pokrajino. Pročelja hiš so delno ali v celoti obložena z značilnim sivim kamnom, iz kakršnega so bile nekoč zgrajene vse hiše v Andori.

Turizem. Prebivalci Andore menda prav tako radi vidijo turiste odhajati, kot prihajati. Pomembno je le, da potrošijo pri njih čimveč denarja. V glavnem mestu in še nekaterih večjih krajih je nakupovanje in s tem posledično obleganje restavracij najbolj priljubljena zabava. Trgovine so večinoma odprte tudi ob nedeljah, tako ni čudno, da se prav vsak dan z obeh mejnih prehodov valijo nepretrgane kolone nakupovalcev. Letno Andoro obišče kakih dvanajst milijonov turistov, med katerimi so večini cilj zgolj ugodni nakupi. Tudi do 50.000 turistov dnevno obišče domnevni nakupovalni paradiz, kar je skoraj toliko, kot ima prebivalcev cela kneževina! Nakupov željnimi obiskovalcem je na razmeroma majhnem prostoru na

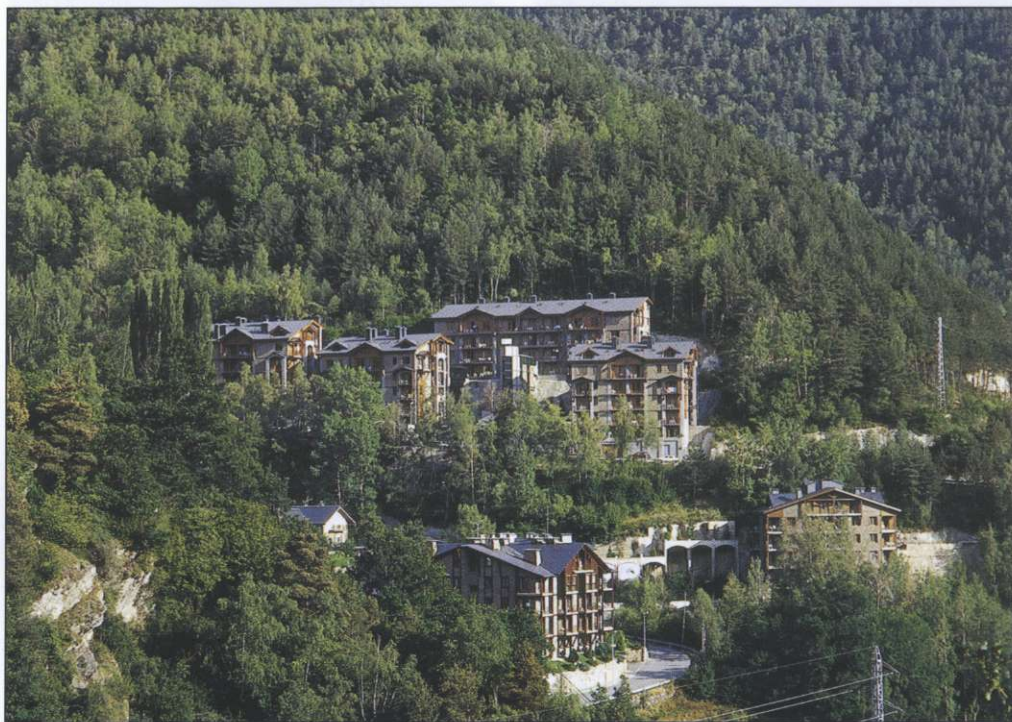

voljo okoli štiri tisoč raznovrstnih trgovin. Naprodaj je prav vse, od zlatnine, optičnih in tehničnih izdelkov, oblačil vseh svetovnih znamk pa do prehrabnih izdelkov z vseh koncev sveta. Francozi, Španci in še kdo brez najmanjše zadrege neumorno tvorijo zvrhane polivinilne vrečke proti parkiriščem. Vse skupaj prav neverjetno spominja na množice, ki so tako vztrajno praznile police trgovin v obdobju največjega razcveta nakupov v Trstu. Redkih obiskovalcev iz Slovenije pa nakupovalna mrzlica verjetno ne zagradi pretirano. Edina stvar, ki je res očitno cenejša kot v sosednjih državah, je bencin. Za ostalo pa je potrebno razmere na trgu poznati že precej bolje.

V mestu je seveda poskrbljeno tudi za oddih ob jedači in pijači, ki se med diranjem po trgovinah še kako prileže. V številnih lokalih si je mogoče privoščiti raznovrstno hrano, med katero prevladujejo specialitete španske kuhinje. Tradicionalna andorska kuhinja je dokaj skopi naravi primerno preprosta. Zelo pri-

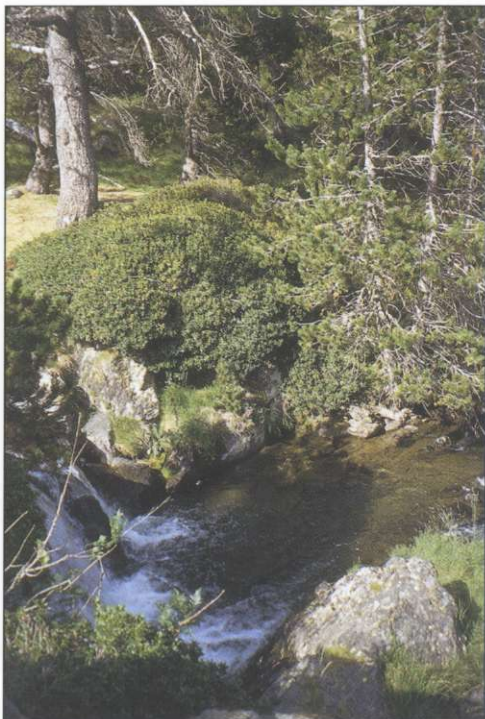
ljubljena je svinjina na vse mogoče načine, na jedilniku so pogoste še postrvi iz čistih okoliških rek in raznovrstne gobje jedi, ki pričajo, da so okoliški gozdovi polni teh slastnih gozdnih plodov. Domačinom, ki jih je narava obdarila vsaj z dokaj obsežnimi pašniki, seveda ni tuje tudi sirarstvo. Med najbolj znane sire s stoletno tradicijo sodi »formatge de tupi«.

Žepna kneževina je znana tudi kot smučarsko središče. Smučarska sezona traja vsaj sto petdeset dni letno, saj se sneg obdrži na visokih vrhovih vse od decembra pa do maja, po potrebi pa naravi priskočijo na pomoč tudi s snežnimi topovi. K popolnemu smučarskemu užitku veliko prispeva tudi izjemna mikroklima, ki se ponaša z več kot tristo sončnimi dnevi letno! V petih smučarskih središčih je urejenih več kot sto smučarskih prog, najvišje pa ležijo kar 2800 metrov visoko. Gostje si lahko privoščijo tudi turno smuko. Tiste z globljimi žepi na visoke zasnežene vrhove pripeljejo kar s helikopterji.

Slika 4: Večje zgradbe in hoteli se večinoma lepo vklaplajo v okolje (foto: Igor Fabjan).

Slika 5: Gozdovi obsegajo približno 22 % ozemlja Andore (foto: Igor Fabjan).

V poletnih mesecih se vedno več turistov pred vročino in gnečo španske obale umika v gore. Mnogi se odločajo prav za obisk Andore, saj lahko tako oddih dopolnijo še z ugodnim nakupovanjem. Turisti, ki pridejo v osrčje Pirenejev po mir in užitke v čudoviti gorski pokrajini tu lahko pridejo na svoj račun. Andoro skoraj z vseh strani obkroža na desetine dvatisočakov, med katerimi je najvišji Coma Pedrosa (2946 m). Nad hojo po gorskih poteh se navdušujejo tako enodnevni izletniki, kot tudi tisti, ki imajo raje daljše gorske ture. Slednji si lahko oddahnejo in prenočijo tudi v katerem izmed številnih gorskih zavetišč, če jih ne mika udobje planinskih postojank ali apartmajev v dolinah. Gorske ceste omogočajo hiter in lahkoten vzpon nad gozdno mejo, od koder se odpirajo številne možnosti za vzpone na nekaj ur hoda oddaljene vrhove. Posebna privlačnost so številna ledeniška jezera. V največjih leno plavajo ribe, ki tudi na tej višini nimajo miru

Slika 6: Za Andoro so značilne zgradbe s kamnitimi pročelji (foto: Igor Fabjan).

pred najbolj zagrizenimi ribiči, najmanjša pa pridejo prav kvečjemu za namakanje nog. Kopanje kljub vabljevemu soncu ne pride v poštev, saj ti hladna voda že po nekaj hrabrih korakih prežene vsakršno skušnjava.

1. Andorra. Medmrežje:
<http://www.andorra.ad>. 5. 3. 2001.
2. Bädeker, 1994: Spanien. Stuttgart.
3. Countrywatch. Medmrežje:
<http://www.countrywatch.com>.
30. 8. 2001.
4. Natek, K. in M. 1999: Države sveta 2000. Mladinska knjiga. Ljubljana.

PRIZNANJA ODDELKA ZA GEOGRAFIJO FILOZOFSE FAKULTETE V LJUBLJANI ŠTUDENTOM ZA POSEBNE DOSEŽKE PRI ŠTUDIJU

Darko Ogrin

15. junija letos smo na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani prvič podelili posebna priznanja študentom, ki so izdelali nadpovprečno kvalitetne naloge oziroma dela. Priznanja je spremljalo priložnostno knjižno darilo, ob tokratni podelitvi Geografija Slovenije.

Zakaj smo se odločili za ta posebna priznanja? Preprosto zato, ker je v nas dozorelo spoznanje, da premalo pozornosti izkazujemo študentom, ki so v študij pripravljeni vložiti nadpovprečen delež svoje volje, energije, časa in sposobnosti in pri tem dosežejo tudi zavidljive rezultate. Opažamo, da se vse preveč ukvarjamo s povprečnimi ali celo podpovprečnimi študenti, kar je seveda nujno in potrebno, ob tem pa nam grede nadpovprečni študenti neopazno mimo preprosto zato, ker z njimi nimamo nobenih težav.

Najpogostejše se izkazovanje našega zadovoljstva nad izvrstno opravljenim delom konča z dodeljeno »desetko«, morda osebno pohvalo ali javno pohvalo ob predstavitvi seminarske naloge ali diplomskega dela. Nekaj najkvalitetnejših del vsako leto kandidiramo tudi za študentsko Prešernovo nagrado, ki jo lahko v najboljšem primeru dobita eden ali dva. Na vsak način premalo. Vse prevečkrat je to, da odličnosti nismo znali posvetiti ustrezne pozornosti, v nas puščalo neko nezadovoljstvo, tudi moralnega mačka, da ne zmoremo na primeren način pohvaliti nekoga, ki si pohvalo zasluži. Zavedamo se namreč, da ima lahko primerna pohvala čarobno moč, ki običajno posameznika motivira za nadaljevanje uspešnega dela, marsikoga pa tudi vzpodbudi k bolj zavzetemu delu kot dosedaj.

V letošnjem šolskem letu je ideja o posebnem oddelčnem priznanju dozorela. V ta namen smo pripravili tudi pravilnik o podeljevanju (javno je dostopen na Oddelku za geografijo FF in na oddelčnih internetnih straneh), ki v enem od začetnih členov govori, da želimo s priznanji spodbujati študente h kakovostnejšemu študiju ter da morajo dela, ki kandidirajo za to priznanje, ustrezati kriterijem za študentske Prešernove nagrade. Za priznanje pridejo v poštev pisna dela, kot so seminarske naloge, diplomska dela in znanstveno raziskovalna dela, ki so bila posebej izdelana v ta namen. Praviloma bo Oddelk za geografijo vsako leto podelil do 7 enakovrednih priznanj, prvenstveno delom, ki so kandidirala za študentske Prešernove nagrade in niso prišla v izbor, so pa na ustreznih kakovostni ravni. Pri ocenjevanju primernosti se zlasti upošteva kvaliteto in pomembnost dela, stopnjo kandidatove samostojnosti in izvirnosti, metodološko zah-

tevnost, usklajenost dela z normativi za strokovno oziroma znanstveno pisanje, poznavanje domače in dostopne tuje literature, jezikovno in slogovno neoporečnost besedila in primernost dela za objavo v strokovnem in znanstvenem tisku. Oddelčno priznanje bo študentom lahko služilo kot referenca pri vpisu na podiplomski študij, kar smo navedli tudi v krovnem programu podiplomskega študija geografije.

Domenili smo se, da bomo priznanja v bodoče podeljevali ob Dnevu univerze, morda na bolj slovesen način kot letos in ob prisotnosti širše publike, predvsem iz študentskih vrst. Toda kljub skromnosti letošnje podelitve čar prve podelitve ostane. Prvi dobitniki Priznanja za posebne dosežke pri študiju geografije so (navedeni po abecednem vrstnem redu):

- **Rožle Bratec Mrvar** za diplomsko delo: Blaž Kocen (1821–1871): didaktik, kartograf in geograf (mentor: dr. J. Kunaver)
- **Irena Selak** za diplomsko delo: Geografske značilnosti mladinskega turizma v Sloveniji (mentor: dr. A. Gosar)
- **Miran Tisu** za seminarsko nalogo: Katoliško prebivalstvo v Ljubljani in okolici v obdobju od 1989 do 1999 (mentor: dr. M. Krevs) in
- **Vesna Zagoda** za seminarsko nalogo: Topoklimatska karta Celjske kotline z okolico (mentor: dr. D. Ogrin).

Nagrajencem iskreno čestitamo in jim želimo še vnaprej uspešno delo, bodisi pri nadaljevanju študija na dodiplomski ali podiplomski stopnji, v praksi, na področju geografije ali tudi izven nje. Posebna zahvala gre tudi mentorjem, ki so nagrajena dela pripeljali do visoke kakovostne ravni.

CESTNI ATLAS EVROPE Tomaž Štefe

Cestni atlas Evrope s podnaslovom Podrobni zemljevidi 44 držav poleg v podnaslovu omenjenih zemljevidov prinaša še 36 zemljevidov mestnih območij, avtoceste s cestninskimi postajami in koristne telefonske številke.

Na 207 straneh je več kot 100 obojestranskih zemljevidov, s čimer pa še vedno ni zajeta vsa Evropa do Urala, pač pa se Evropa konča že tik za Moskvo in sredi Azovskega in Črnega morja. Poleg tega je velik del Vzhodne in deloma tudi Severne Evrope obdelan bistveno manj podrobno kot Južna, Srednja in Zahodna Evropa. Številčenje zemljevidov se prične z Irsko, se nadaljuje v Veliki Britaniji, na kar preskoči na kontinent, to je na Nizozemsko, in se nato nadaljuje preko severne Nemčije na severno Poljsko, od koder se zopet vrne v Zahodno Evropo, to je v severno Francijo, in tako vse do skrajnega konca Južne Evrope. Od tu se številčenje obrne proti severu in to preko zahod-

ne Turčije, Bolgarije, Jugoslavije ter Bosne in Hercegovine na Dansko.

V knjigi uporabljena razdelitev Evrope ni pregledna, čeprav je res, da je glede tega težko najti kakšen res uporaben ključ. Težko je namreč »zložiti« skupaj posamezno državo, zlasti še tedaj, ko gre za večje države.

Ta problem se pri Sloveniji ne pojavi. Na karti na straneh 74 in 75 (v merilu 1 : 800.000) je tako rekoč vsa Slovenija. Tuji turist v Sloveniji tako glede tega ne bo imel težav, pač pa jih bo imel zaradi številnih pomanjkljivosti. Kar preveč napak se je prikradlo na to karto, zlasti še tedaj, če jo motrimo s slovenskimi, torej s strožjimi očmi. Tujec npr. ne bo opazil pravopisnih in podobnih napak pri pisanju krajevnih imen. Ker pa je atlas izdala slovenska založba, je toliko bolj čudno, da je prišlo do tovrstnih napak.

Glede na to, da gre za cestni atlas Evrope, ki je v prvi vrsti namenjen turistom, je treba še posebno kritično pregledati cestno omrežje in slovensko turistično ponudbo, kot sta prikazana na tej karti. Žal je ravno glede tega opaziti veliko grobih napak. Na karti je avtocesta zgrajena že do Kopra in Nove Gorice, pa tudi mimo Murske Sobotne skoraj do madžarske meje. Ni pa je med Vranskim in Žalcem in od Grosupljega do Ivančne Gorice. Tudi obvoznica okoli Ljubljane še ni dokončana. Pomanjkljivo je ostalo tudi cestno omrežje, posebej še z vidika kategorizacije posameznih cestnih odsekov. Cesta čez Črnivec naj bi tako bila pomembnejša kot cesta skozi Tuhinjsko dolino, cesta od Škofje Loke po Selški dolini pa pomembnejša kot od Škofje Loke po Poljanski dolini do Žirov in naprej do Logatca. Ta cesta je označena kot stranska cesta. Pomembnejša od nje naj bi bila tudi cesta čez Kladje preko Čerknega do Želina in od Gorenje vasi čez Lučine in Črni vrh na Polhov Gradec vse do Ljubljane.

Glede tega je torej v Sloveniji marsikaj pomešano in vsak turist z avtomobilom bo to tudi sam kaj kmalu ugotovil. Če karto še naprej opazujemo predvsem skozi turistična očala, moramo ugotoviti, da Slovenija na tej karti ponuja turistom bore malo, vsekakor mnogo manj kot premore. Manjka cela vrsta smučišč (Kanin, Vogel, Črni vrh, Rogla, Mariborsko Pohorje itd.), zdravilišč (Moravske toplice, Terme Lendava in Ptuj, Dolenjske in Šmarješke toplice, Čatež itd.). Zreče so sicer napisane, vendar niso podčrtane z modro, kakor so označena zanimiva mesta oziroma kraji. Nasploh je tako označenih krajev v Sloveniji zelo malo. Po drugi strani pa so turistično zanimivi kraji tudi takšni, ki se nam zdijo (skoraj) povsem nezanimivi, npr. Lokve, Črni vrh pri Godoviču itd. Turistično zelo zanimiva je v Sloveniji samo Postojnska jama in nič drugega. Niti Bled, niti Portorož, niti Škocjanske jame, niti katera od drugih turističnih privlačnosti.

Se bolj nedosledne so informacije, ki se nanašajo na specifične turistične zanimivosti, kot so npr. gradovi. Tako je npr. posebej označen brežiški grad, nikjer

pa ni blejskega gradu, gradov Borl, Štatenberg, Dorlava itd. Od samostanov premoremo samo samostan Pleterje, nikjer pa ni samostana Stična, saj naselja Stična sploh ni na karti.

Velika pomanjkljivost te karte je tudi v tem, ker s slovenskimi imeni sploh ne seže preko meja države Slovenije. Če že Klagenfurt ni Celovec ali Villach Beljak ali Trieste Trst, potem bi morale biti vsaj Karawanken Karavanke, saj so navsezadnje tudi slovensko in celo najdaljše slovensko gorovje. Podobno se je zgodilo tudi na slovensko-hrvaški meji, kjer piše samo Žumberačka gora, ne pa tudi Gorjanci.

Pravzaprav je teh nedoslednosti in netočnosti toliko, da vseh ni mogoče naštetiti in to navzlic dejstvu, da je v primerjavi s sosednjima državama Italijo in Avstrijo karta Slovenije relativno na redko popisana in porisana. Krivda za to seveda pade tudi na založbo, ki je ta atlas izdala, ni pa se potrudila, da bi pomanjkljivi in napačni italijanski original popravila oziroma dopolnila. S tem je pravzaprav tudi sama prispevala k širjenju pomanjkljivih in napačnih informacij o Sloveniji. Sodelavci slovenske izdaje cestnega atlasa so se preveč nekritično oziroma premalo resno lotili svoje naloge. Tako je za tuje turiste Cestni atlas Evrope, vsaj kar zadeva Slovenijo, manj uporaben. Atlas je izdala Založba Mladinska knjiga, natisnjen pa je bil v Italiji.

DEJAVNOSTI LGD JESENI 2001

Aleš A. Smrekar

EKSKURZIJE: Tržaški zaliv (22. 9. 2001): **Dr. Milan Orožen Adamič**, višji znanstveni sodelavec na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU, nas bo seznanil z naravogeografskimi in družbenogeografskimi značilnostmi in problemi naše edinstvene morske pokrajine – Tržaškega zaliva. Poudarek bo na osnovnih značilnostih obalnega morja in dejavnostih, ki so z njim povezane. Spoznali bomo tudi rastlinske in živalske vrste našega obalnega pasu.

Okvirna pot: Ljubljana–Valdoltra–Debeli rtič–Koper–Izola–Piran–Portorož–Sečovelje–Seča–Ljubljana.

Opomba: Ekскурzija bo potekala z ladjo od Debellega rtiča do Sečovelj, v vmesnimi postanki na komunalnih privezih. Ob prijavi na ekскурzijo lahko (neobvezno!) naročite kosilo na ladji. Izbirate lahko med sardelami na žaru (500,00 SIT), kalamari na žaru (1.000,00 SIT) ali škarpeno brez glave na žaru (1.000,00 SIT). Na ladji bo mogoče kupiti tudi pijačo. Zaradi stroškov prevoza z ladjo je cena ekскурzije izjemoma 5.000,00 SIT za člane in 6.000,00 SIT za nečlane.

Blejsko jezero (13. 10. 2001): **Dr. Irena Rejec Brancelj**, znanstvena sodelavka na Inštitutu za geografijo, nas bo seznanila z geografskimi značilnostmi Blejskega jezera in njegovega pojezerja. Obravnavali

bomo dejavnosti, ki odločilno vplivajo na kakovost voda. Predstavljeni bodo dosedanji sanacijski in restavracijski ukrepi (urejanje kanalizacije, dovod vode iz Radovne, natega), povezani z jezerom. Seznanili se bomo z dejavnostjo limnološke postaje na Bledu in z najnovejšimi raziskavami.

Okvirna pot: Ljubljana–Bled–Vintgar–pojezerje–limnološka postaja–Otok–Bled–Ljubljana.

Kamniška Bistrica (3. 11. 2001): **Mag. Valentina Brečko Grubar**, ki bo vodila ekskurzijo, je asistentka na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete. Ekскурzija je namenjena raziskovanju stopnje spremenjenosti vodnega toka Kamniške Bistrice. Reko bomo spremljali ob njenem toku. Preučevali bomo tudi pomen še ohranjenih odsekov v njenem toku, vlogo poplavnih površin in stika reke z obvodnim prostorom.

Okvirna pot: Ljubljana–Stahovica–Kamnik–Homec–Domžale–Bišče–poplavna območja med Zaloko, Vidmom in Beričevim–Ljubljana.

Kot posebno darilo je Ljubljansko geografsko društvo **za svoje člane** pripravilo brezplačno ekskurzijo:

Plazišče Stožje pod Mangartom (8. 9. 2001): **Blaž Komac**, mladi raziskovalec na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU, nas bo vodil po plazišču pod Mangartom. Spoznavali bomo procese, ki so 17. 11. 2000 povzročili ujmo in v pogovoru z domačini razmišljali o obnovi življenja in dejavnosti na ogroženem območju. Načrtujemo do dve uri hoje po spodnjem delu plazišča do Mangartske planine. S seboj imejte veljavno osebno izkaznico ali potni list.

Okvirna pot: Ljubljana–mejni prehod Rateče–mejni prehod Predel–Mangartska planina–Log pod Mangartom–Ljubljana.

Zaradi zvišanih stroškov znašajo cene ekskurzij po novem za člane Ljubljanskega geografskega društva 3.500,00 SIT, za nečlane pa 4.200,00 SIT. Prijavite se lahko po telefonu 01 200 27 30. Prosimo, da telefonsko sporočilo o prijavi pustite na telefonskem odzivniku. Prijava je veljavna ob hkratnem vplačilu na žiro račun: 50100-620-133-05-1010115-1620908. Prosimo, da potrdilo o vplačilu prinesete s seboj na ekskurzijo. V kolikor bo ekskurzija polno zasedena, bo to objavljeno na telefonskem odzivniku. Odhodi na ekskurzije so ob sobotah ob 7.00 s Kongresnega trga v Ljubljani.

PREDAVANJA: Mehika – o človekovih pravicah v Chiapasu in zelvah v Karibskem morju (16. oktober 2001): **Tina Ban** je leta 2001 v Mehiki preživela šest mesecev. V tem času je sodelovala pri ekološkem projektu, s katerim so na nekaterih otokih v Karibskem morju poskušali izboljšati življenjske razmere za želve. Drugi del njenega bivanja in prostovoljnega dela je bil posvečen Indijancem v provinci Chiapas. Predavateljica nam bo predstavila osnovne

naravnogeografske poteze Srednje Amerike in aktualne politične, gospodarske ter socialne razmere na tem območju.

Podorni relief v Julijskih Alpah (20. 11. 2001): **Matija Zorn**, diplomant Oddelka za geografijo Filozofske fakultete, je v diplomski nalogi obravnaval podorni relief v Julijskih Alpah. Predstavil nam bo osnovne značilnosti podornih procesov in reliefa ter na primeru Ziljske doline, Gorenjske in Zgornjega Posočja razložil posledice podorov v pokrajini. Spregovoril bo o še posebej zanimivih in za slovenski svet novih spoznanjih o dobraških podorih, ki spreminjajo do sedaj veljavno prepričanje.

Značilnosti vodnega toka in sledilni prodnik (18. 12. 2001): **Dr. Matjaž Mikoš**, profesor na Katedri za hidrotehniko Fakultete za gradbeništvo in geodezijo, nam bo predstavil osnove hidrologije, predvsem z vidika njihove geomorfne vloge. Pod njegovim vodstvom je potekal patentiran projekt »sledilnega prodnika« – naprave, v osrčju katere so senzorji, ki zaznavajo gibanje. Na podlagi analize gibanja sledilnega prodnika lahko sklepamo na osnovne značilnosti vodnega toka, ki je valil prodnik.

Predavanja so tretji torek v mesecu, ob 19. uri, v dvorani Zemljepisnega muzeja (vhod skozi trgovino Kod&Kam), Trg francoske revolucije 7, v Ljubljani.

GEOGRAFSKI VEČERI: Okvirna politika Evropske skupnosti do voda (9. 10. 2001): **Dr. Boris Kompare**, docent na Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo, Oddelku za hidrotehniko, nam bo predstavil t. i. *Water Framework Directive* (WFD). Seznanil nas bo z najpomembnejšimi zahtevami, ki jih WFD prinaša Sloveniji na področju gospodarjenja z vodami in v kolikšni meri bodo zahteve WFD upoštevane v novem zakonu o vodah, ki je v pripravi. V ospredju predstavitve bo zaščita voda in okolja nasploh, poudarek pa na emisijsko imisijskem monitoringu.

Geografske razsežnosti mednarodnih konvencij (13. 11. 2001): **Mag. Mitja Bricelj**, svetovalec vlade Republike Slovenije na Ministrstvu za okolje in prostor za področje mednarodnih in meddržavnih obveznosti na področju voda bo predstavil poglobljene vsebine Konvencije o sodelovanju pri varstvu in trajnostni rabi reke Donave (Donavska konvencija) ter Konvencije o varstvu morskega okolja in obalnih območij Sredozemskega morja (Barcelonska konvencija) z vidika lastne izkušnje.

Geografski večeri so drugi torek v mesecu, ob 19. uri, v dvorani Zemljepisnega muzeja (vhod skozi trgovino Kod&Kam), Trg francoske revolucije 7, v Ljubljani.

A scenic view of a mountain valley. In the foreground, a calm lake reflects the sky and the surrounding landscape. The middle ground shows a steep, rocky slope covered in patches of green grass and small shrubs. The background features rugged, rocky mountain peaks under a blue sky with scattered white clouds.

GO 2001, št. 3

ANA VOVK KORŽE

Nastanek in nekatere značilnosti slanih prsti

JASMINA BEDRAČ

Toplotni otok Ptuja

TINA BILBAN IN NILVESA FAJČ

Koroški Slovenci nekoč in danes

JURIJ SENEGAČNIK

Nastanek geografskega učbenika

IGOR FABJAN

Andora – država v osrčju Pirenejev